GENEESKUNDIGE WAARNEMINGEN EN BIJDRAGEN OVER DE SALICINE,

DOOR

P. J. BLOM,

Med: Chir: et Art: Obst: Doctor.

LID VAN HET UTRECHTSCHE GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN EN VAN HET GENEESKUNDIG GENOOTSCHAP: VIS UNITA FORTIOR TE HOORN.

PRACTIZEREND GENEESHEER TE UTRECHT.

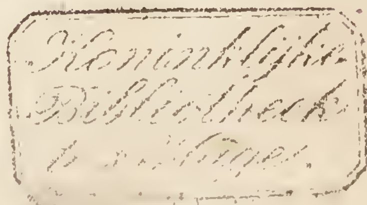

Te Amsterdam,

bij C. G. SULPKE,

1833.

INHOUD.

§ 1.

Geschiedkundig Overzigt.

Het was in den jare 1826, dat de Artzenijmengkundige Rigatelli te *Verona*, zijn *surrogaat* der zwavelzure kinine, hetwelk hij als een arcanum sedert vier jaren tegen de tusschenpoozende koortsen, onder de benaming van *koortsverdrijvend bitterzout*, had aangeprezen, aan de Academie van Landbouw, Kunsten en Handel te *Verona* voorlag, met verzoek, dat de Academie eene commissie mogt benoemen, die de plant en de behandeling, door welke hij uit dezelve zijn koortsverdrijvend middel daarstelde, zou onderzoeken; ten einde onder belofte van verdere geheimhouding met hun getuigenis te staven: 1°. Dat de plant in geheel Europa te huis behoort, en zeer menigvuldig gevonden wordt. 2°. Dat het geneesmiddel op eene zeer eenvoudige wijze bereid, in eene aanzienlijke hoeveelheid verkregen, en bij gevolg met veel minder kosten daargesteld wordt, dan de zwavelzure kinine. 3°. Dat het geene schadelijke of gistende eigenschappen bezit, en uit de verbinding van een zuur met een zoutachtige grondstof uit het plantenrijk is zamengesteld. 4°. Dat het niet tot poeder gemaakt middel, de volgende kenteekenen bezit: het aanzien en de zelfstandigheid van eene zachte aarde;

roodachtig van kleur, een zwak zamentrekkende, doch tevens bittere smaak, even als de zwavelzure kinine, met een specerijachtigen, naauwelijks merkbaren nareuk. 5°. Dat het in water gemakkelijk opgelost wordt, en van een zeer sterk naar het witachtige overhellende kleur is. 6°. Dat het de zwavelzure kinine in bitterheid overtreft, en deszelfs werkzaamheid in koortsen, volkomen evenaart, en derhalve in alle ziekten kan gebruikt worden, waarin de kina of zwavelzure kinine pleegt te worden voorgeschreven, en 7°. Dat het uithoofde van zijnen geringen prijs, boven de zwavelzure kinine verdient aangeprezen te worden. (*)

Reeds een jaar vroeger in 1825, had de Apotheker Fontana te *Laziza* bij *Verona* (**) uit de bast van den witten wilgenboom een ligchaam daargesteld, waaraan hij het eerst den naam van Salicine gaf, en hetwelk de eigenschap zou bezitten, om zich met zuren te verbinden; (***) maar hij maakte noch de verdere eigenschappen noch de bereidingswijze daarvan bekend.

(*) Zie Bibliotheca Italiana. 1826 oct: p: 150 of von Froriep's Notizen XVI B. No. 16 of Moll, en van Eldik. Pract. tijdschrift, 6 jaargang, 3 st. bl. 287.

(**) Welligt naar aanleiding der bovengemelde omstandigheden, of mogelijk reeds vroeger, door vroegere reeds bekend geworden eigenschappen, van het geheim middel van Rigatelli, tot onderzoeking van sommige planten gedreven, even als naderhand Professor Buchner.

(***) Zie Journal de chemie medicale 1825. Vol. I. p. 216. of G. A. Richter, ausführl. Artzneimittellehre, Supplem. band Berlin 1832. s. 68. of Froriep s. notizen, u. s. w. No. 226.

Beide deze omstandigheden, ofschoon niets bewijzende, schijnen echter den grond geleverd te hebben tot de ontdekking der Salicine, althans de grootte schei- en artzeneimengkundige Buchner, het geheime middel van Rigatelli bekomen en onderzocht hebbende, bevond, dat hetzelve uit eene harstachtige plantaardige met zwavelzure kalk verbonden stof bestond, en onderzocht ten dien einde verschillende plantaardige stoffen, en hieronder ook verschillende soorten van den wilgen bast, met dit gevolg, dat hij in het jaar 1828 bekend maakte, dat hij hierin een bitter zamentrekkend grondbeginsel ontdekt had, dat zich onder de gedaante van naaldvormige kristallen in de massa vertoonde, welke hij aanvankelijk nog niet zuiver afgescheiden van kleur- en slijmdeelen en van de looistof had kunnen verkrijgen, en waaraan hij den naam van Salicine gaf. (*) Dezelve had een balsemachtigen wilgen boomachtigen reuk, en zuiver bitteren smaak, loste in water, alcohol en zuren op, en toonde geene alcalische eigenschappen. (**) Naderhand gelukte het hem de salicine alleen met kleurstof verbonden onder den vorm van kristallen zuiver daar te stellen: voornamelijk uit de salix *incana* en salix *vitellina*.

Terwijl nu de scheikundigen van *Italie*, *Duitschland*, *Frankrijk* en andere landen, zich met het scheikundig onderzoek der wilgen bast bezighielden, gelukte het den Hoogleeraar Leroux te *Pa-*

(*) Buchners Repertorium, B. 29 s. 419 of L. J. Heilideij. Diss. sistens. Historiam principii salicini. Trajecti ad Rhenum 1832. p. 11.

(**) Richter L. c. Supplem. Band. 168.

rijs in de maand Junij 1829 om het eerst uit de salix helix de Salicine zuiver onder de vorm van kristallen daar te stellen (*), welke wit van kleur, zeer hard en vast verbonden was en eene parelvormige gedaante vertoonde, en overigens dezelfde eigenschappen bezat, als de salicine van Buchner. Leroux legde in 1829 de Academie van wetenschappen te *Parijs* zijne ontdekkingen, die zoo wel in derzelver aard als in de wijze van dit middel te verkrijgen, zeer weinig verschilde van Buchners preparaat, voor, en na het onderzoek van Magendie en Gay-Lussac hierover gehoord te hebben, bevestigde zij dezelve als een der nuttigste ontdekkingen, die sedert jaren in de Geneeskunde was gemaakt. De onderzoekers maakten nogthans de opmerking, welke door Leroux zelven reeds was gemaakt, dat de zwavelzure salicine niet bestond, dat de Salicine door de bijvoeging van het zwavelzuur ontleed werd. (**)

Buchner deelde vervolgens in 1829 vier verschillende bereidingswijzen mede (***) en J. Gay-Lussac en Pelouse, gaven in 1830 de volgende beschrijving van dezelve: (§)

De salicine komt voor onder den vorm van zuiver

(*) Journal de chemie medicale 1830 Jeanvier p. 540 of Richter L. c. Supplem. Band s. 68.

(**) Zie Ann. de chem. et Physiq. Tom. 43 p. 441.

(***) Buchners Repertorium B. 34 s. 111. of Heilidey L. c. p. 13 seq.

(§) Journal de chemie medicale 1830 sept. p. 550, of Journal de chemie et Physique 1830 Tom. 44. p. 220.

witte kristallen van eene naaldvormige prismatische gedaante (volgens BRACONNOT regthoekige platen); de smaak is zeer bitter, en heeft iets over van den wilgen bast; 100 deelen water op de temperatuur van 19°, 5, lossen 5, 6 deelen op, en in kokend water is dezelve geheel oplosbaar; ook in alcohol is dezelve oplosbaar; doch niet in aether, (*) vluchtige olien, of ol: terebinthinae. — Door bijvoeging van het geconcentreerd zwavelzuur verkrijgt de Salicine eene schoone sterke roode kleur. Het ac: hijdro chloricum en nitricum ontleedt de salicine zonder verkleuring, (met ac: acet: conc: gekookt, ondergaat de salicine volgens BRACONNOT geen verandering). Door de bijvoeging van galnoten tinctuur, geleij, acetas plumbi of aluin, wordt de salicine uit de waterachtige oplossing niet gescheiden. Met kalkwater gekookt wordt dezelve niet verzadigd; en het oxijdum plumbi wordt niet door dezelve opgelost. Zij smelt in eenen warmtegraad beneden kokend water, vormt bij het koud worden eene gekristalliseerde massa en verliest gedurende deze bewerking geen water; bij eene verhooging van warmte wordt dezelve citroengeel en broos, gelijk harst.

Honderd deelen bestaan uit	55,491	Koolstof.
	8,184	Waterstof.
	36,325	Zuurstof.
	100,000	

BRACONNOT leverde in hetzelfde jaar ook eene beschrijving der salicine, (**) welke de vorige groote-

(*) Volgens BUCHNER zou dezelve ook in aether oplosbaar zijn.

(**) Ann. de chemie et de Phijs. vol: 44. p: 296.

lijks bevestigt, doch verschilt in de werking der zuren op de salicine. Hij ontdekte echter, dat de salicine niet alleen in den wilgen bast, maar ook in de bast van sommige *peppel* soorten, als in de *P: tremula, tremuloides, alba* en *graeca*, en verkreeg dezelve gemakkelijk uit de *salix fissa, amagdalina* en *helix*, maar kon dezelve uit de *Salix alba, triandra, fragilis* en vele andere niet verkrijgen.

Naderhand gaf ook PESCHIER eene beschrijving der salicine, en volgens zijne meening eene nieuwe en veel eenvoudiger bereidingswijze aan de hand. (*) Hij meende dat men dezelve onder de alcalia konde rangschikken, omdat zij onzijdige verbindingen met de zuren vormde, waarin ook BUCHNER, KELLER en HEBERGEN met hem overeenstemmen (**), zoodat hij de zoutzure, salpeterzure, zwavelzure en azijnzure salicine vermelde, wier bestaan echter reeds door vroegere en ook latere ervaringen was betwist geworden.

Vervolgens deelden ook NEES VAN ESENBECK (***) MEYLINK (§) KELLER (§§) A. S. TISCHAUSER (§§§) GRUBER (†) en anderen verschillende bereidingswijzen

(*) Journal de chemie medicale 1830 Nov: p: 651. of anal. de chem. et phijsiq. som. 44. p. 418. Heylideij p. 19.

(**) BUCHNER's Repest: B. 37. S: 58 — 76.

(***) BRANDES Archiv. des Apotheker Vereins im nördl. Teutschl. B: 35. Heft. 2 s. 129 — 132. 1830.

(§) MEYLINK. Schei — Artzenijmeng — en Natuurk. biblioth. D. XI. 1831. Febr. bl. 86.

(§§) Idem. B. 39. S. 268.

(§§§) Natuur en Scheikundig Archief uitgegeven door G. S. MULDER. D. 1. § 1. bl. 80 — 82. 1833.

(†) Medicinische Jahrbücher des K. K. öster. Staates. u. s. w. oder med. chir. Zeitung 1832. B. III. Bijlage zu No. 58. S. 102.

der salicine mede, doch waarvan de beschrijving ons te ver zoude afleiden.

Doctor MIQUEL te *Parijs* was de eerste, die de salicine, volgens de wijze van LEROUX bereid, in de Geneeskunde aanwende. (*) Hij herstelde daarmede onderscheidene lijders van de tusschenpoozende koorts, en roemde dezelve in sommige omstandigheden boven de zwavelzure kinine. Hij meende echter, dat men van dit middel 18 — 20 gr. noodig had, en in sommige gevallen van 30 tot 50 gr. moest opklimmen. — Hij meende verder, dat het in de grootste gift aangewend, geen onaangenaam gevoel in de maag veroorzaakte, noch die hitte te weeg bragt, welke eenige weinige grijnen kinine te weeg brengen (?): en dat men dit middel ook bij zwakte der spijs verteerings-werktuigen, bij orexia, bleekzucht en witten vloed met vrucht konde aanwenden.

Hierna gebruikte ook Dr. BALLY dit middel met vrucht tegen eene dubbelde alledaagsche koorts, (**) en werd hetzelve in verschillende ziekenhuizen te *Parijs* door HUSSON, GERARDIN en anderen, en te *Vitrij* door CAGNON aangewend tegen tusschenpoozende koortsen. (***)

MAGENDIE stelde met dit middel vele proeven in het werk en bevond, dat het eene zeer sterk koorts-

(*) Zie Gazette de santé de Paris Tom 1. No. 1. BUCHNER Repert. B. 34. S. 99. Archive genérale de med. Janv. 1830 of RICHTER L. c. Suplem. Band. S. 70 of MEYLINK D. XI. maart 1831.

(**) Zie la clinique. 1130. No. 7. of *Gerson. u. Juluis.* Magazin. B. 19. S. 500.

(***) RICHTER L. c. Supl. Band. S. 70. Ann. de chim. et Phijs. Tom. 43. p. 442.

verdrijvende kracht bezat, en dat soms 6 gr. voldoende waren, om eene tusschenpoozende koorts weg te nemen. (*)

Hierna werd de salicine meer algemeen in verschillende landen aangewend, en ook door onze landgenooten in de tusschenpoozende koortsen gebruikt (**), en zou dit waarschijnlijk nog meer zijn geschied, zoo dezelve regt gekend en wat gemakkelijker te bekomen was. (***)

Prof. BUCHNER te *Munchen* bevestigde in 1831 bij eigene ondervinding het nut der salicine in tusschenpoozende koortsen. Sedert het jaar 1808 was hij gewoon jaarlijks aan eenen febris int. quot. larvata te laboreeren, welke vroeger door kina poeder en later door Sulph. chinin. genezen werd. Intusschen moest hij voor drie jaren tot op 5 gr. Sulph. chin. pro dosi klimmen, waar op altijd benaauwende drukking in de borst ontstond. In December 1831 wederom door gezegde koorts aangetast, besloot hij de salicine te gebruiken, en deed zulks met een zoo gelukkig gevolg, dat hij voornemens is, in het vervolg geen ander middel tegen zijne koorts aan te

(*) Zie BEHREND u: MOLDEHAWER. Neues. Journal B. 3 S. 232.

(**) Zie HEYLIDIJ L. c. p. 27.

(***) Een groot bezwaar in de moeijelijkheid om de *Salicine* zuiver te verkrijgen, schijnt gelegen te zijn in den weinigen voorraad van de *Salix Helix* in ons vaderland, waarin de grootste hoeveelheid *Salicine* gevonden schijnt te worden, ofschoon men door een moeijelijker en kostbaarder bewerking dezelve ook wel uit de *Salix alba* dien wij het meest bezitten kan verkrijgen. Volgens PESCHIER evenwel zou de *Salix incana* de grootste hoeveelheid Salicine bevatten.

wenden (*), terwijl hij hierbij voegt dat het uit een aantal therapeutische waarnemingen met ontwijfelbare zekerheid gebleken is:

1°. Dat de salicine tot de bijzondere werkzame geneesmiddelen behoort.

2°. Dat zij ook in vrij groote giften, niet gevaarlijk werkt, en dus geenzins tot de vergiften kan gerekend worden, zoo als vele andere heroische geneesmiddelen.

3°. Dat zij wel is waar, in hare geneeskundige eigenschappen aan de kinine nabij komt, daar zij insgelijks in staat is tusschenpoozende koortsen te genezen, en

4°. Dat zij evenwel in hare scheikundige eigenschappen, als ook door haar geneeskundig karakter, zich wezenlijk van de kinine onderscheidt en niet als een *surrogaat* derzelve beschouwd kan worden.

Eindelijk voegt BUCHNER hierbij eenige mededeelingen omtrent de werkzaamheid der *Salicine*, volgens de waarnemingen van drie voorname *Darmstadsche* geneesheeren, D. D. GRAFF, LINZ en STEGMAIJER, die alle de nuttigheid des middels bevestigen. Eerstgenoemde verzekert daarenboven, dat hij toevallig ontdekt heeft, dat de *Salicine* de darmontlasting aanmerkelijk vertraagt, waardoor derzelver werkkring zich tot buikloopen in het algemeen, en tot *Diarrhoea colliquativa* in het bijzonder, uitstrekt. Iets dergelijks schijnt Dr. STEGMAIJER te hebben waargenomen, volgens welken bij slepende Koort-

(*) Zie BUCHNER's S. Repert. f. d. Pharmacie B. 39. Heft 3. S. 433. of MOL en VAN ELDIK. Pract. Tijdschrift 1823 Sept. en Oct. bladz. 471.

sen, met *colliquative* verschijnselen verbonden, bij hooge graden van verslapping en overmatige afscheiding in de Slijmvliezen der longen, en des darmkanaals, de *Salicine*, in giften, van 2 tot 4 en meer greinen, allengskens klimmende, drie of viermaal daags toegediend, zich hulprijker bewees, dan het *sylph. chininae.* De ziektevormen, in welke de *Salicine* in dit opzigt gebruikt werd, waren *Catharrus chronicus*, *Phthisis pituitosa*, *Diarrhoea chronica colliquativa*, *Scrophulosis* enz.

Te *Berlijn* werd de *Salicine* in 1831 ook in onderscheide ziekenhuizen gebruikt, tegen de tusschenpoozende koortsen. Prof: Hufeland meende echter, dat dezelve niet altijd de sulph: chininae kon vervangen, maar dat men somtijds genoodzaakt was om tot deze zijne toevlugt te nemen (*). En hiermede stemde het gevoelen van Dr. Amelung overeen, die meende dat men bijna eens zoo veel van de *Salicine* noodig had, als van de zwavelzure kinine. (**)

Vervolgens hebben ook voor eenige dagen Dr. G. E. Stam en S. J. Galama van Sneek eenige waarnemingen met de *Salicine* bekend gemaakt. (***). De laatste deelt zeven waarnemingen mede, waarvan de eerste 2, 4, 5, 6 en 7 de koortsverdrijvende werking

(*) Hufeland, Journal d. Pract. Heilk. 1831 B. 72. s. 133.

(**) Hufeland. Journal d. Pract. Heilk. 1831 B. 73.

(***) G. E. Stam. Specimen chemico — Medico — practicum Inaugurale de Salicino. Groningae 1833 maji 22. p. 47 seq. Volgens een hier achter gevoegde tafel, blijkt uit gedane proefnemingen, dat men de Salicine gemakkelijk van de zwavelzure kinine, kan onderscheiden door middel van chlorine dampen, door de werking van het zwavelzuur, Salpeterzuur, Koningswater en de oplosbaarheid in aether.

der Salicine met of zonder tartarus emeticus bevestigen en de derde — de minder krachtige werking der *Salicine*, als de zwavelzure kinine en cort. peruv. aantoonen. Overigens prijst GALAMA ook de *Salicine* bij Pthisici in het begin zeer aan, maar heeft daarvan bij Diarrhoea en leucorrhoea geen zigtbare uitwerking ondervonden. De eerste gebruikte de *Salicine* in eene derdendaagsche koorts in verbinding met de tartarus emet. en mur. amon. met het beste gevolg, doch ook in eene anderdaagsche koorts en bij eene verouderde gonorrhoea zonder zigtbare uitwerking.

Uit dit korte overzigt der geschiedenis mogen wij opmaken, dat *Rigatelli* de eerste gronden gelegd heeft, tot de ontdekking der *Salicine*, dat BUCHNER dezelve het eerst heeft aangewezen, en met kleurstof verbonden heeft daargesteld, dat LEROUX dezelve naderhand zuiver geleverd heeft, dat MIQUEL dezelve het eerst in de geneeskunde heeft aangewend, en dat zij als een nuttig en krachtig, Inlandsch geneesmiddel mag beschouwd worden.

---

§ 2.

Geneeskundige Waarnemingen.

N°. 1. *Febris intermittens tertiana.*

Den 27 Maart 1832 kwam bij mij aan huis zekere M....... handwerksman, 36 jaren oud, van een sanguinisch temperament. Voorheen dikwijls met anderen daagsche koorts behebt geweest zijnde, en

thans sedert drie weken lijdende aan een vervroegende anderen daagsche koorts; welke koorts vroeger met Rheumatische pijnen in armen en beenen was vergezeld geweest, zag de lijder er leucrophlegmatisch uit, had hij een beslagen tong, geen eetlust en trage stoelgang; de koorts was de twee laatste malen minder hevig geweest, doch de lijder gevoelde zich meer ziek; en werd onder de koorts veel met een kugchenden hoest gekweld. Ik schreef hem gedurende drie dagen zachte resolventia en purgantia voor, dan daar de kuch zeer vermeerderde en de koorts eene slepende natuur aannam, zoo was ik genoodzaakt den 31 Maart de sulphas chininae voor te schrijven, buiten de koorts en pectoralia gedurende de koorts. De hoest verminderde nu met de koorts en daar de laatste op den 7 April slechts een vermaning zonder hoest voortbragt, verkoos de lijder den 8 April geene geneesmiddelen meer te gebruiken. Dan den 21 April kwam hij andermaal terug met een zuivere anderen daagsche koorts. Hij zag er leucophlegmatisch uit en was zwak. Ik schreef voor

℞. Salicini gr. XII.
Extr. hel. dr. IV.
Aq. foenic. X.
m. d. s. a. u. 1 l. buiten de koorts.

Den 23ste April herhaalde ik hetzelfde mixtuur, met dat gevolg dat de koorts den 24ste zeer gering was en den 26ste geheel weg bleef, en daarna met Confortantia zijne krachten herstelden.

N°. 2. *Febr. Int. tert.*

J. R....... 12 jaren oud, leed sints drie weken aan

eene anderen daagsche koorts, welke vermoedelijk door het vatten van koude was ontstaan en riep hier tegen mijne hulp, op den 17 Mei 1832, in. Hij had eene zuivere tong, goeden eetlust en geregelde ontlasting, dan eene verwijderde pupil, opgezetten buik en meer andere teekenen, deden mij het aanwezen van wormen veronderstellen, weshalve ik mijn geneesplan met middelen hiertegen begon. Den 23 Mei had hij drie ronde wormen ontlast en de koorts bleef dezelfde. Ik schreef hem nu 6 gr. sulp. chininae voor in een mixtuur. Den 24 Mei 12, en den 26 mei 10 gr. sulp. chininae en hiermede bleef de koorts weg en ook te gelijk de patient.

Den 15 Junij kwam hij andermaal bij mij, leed weder aan eene zuivere anderen daagsche koorts. Ik beproefde weder worm middelen en amara, dan de koorts bleef dezelfde. Den 24 Junij schreef ik hem voor ℞. Salicini gr. xii. sacch. alb. dr. ij. m. f. pulv. No. xv. d. s. a. u. 1 p. buiten de koorts. Den 26 Junij herhaalde ik dezelfde poeders, de koorts bleef anderhalf uur vervroegende en dezelfde. Den 30 Junij schreef ik voor

℞. Salicini. gr. x.
Pulv. G. arab. scr. i.
Sach. alb. dr. i. m. f. pulv. No. ij. d. s. een in twee uren voor de koorts te gebruiken. De koorts kwam een uur vroeger en was over het geheel minder hevig. Den 2 Julij. ℞. sulph. chininae gr. x. sacch. alb. dr. i. pulv. G. arab. scr. i. m. f. pulv. No. ij. d s. als de vorige te gebruiken. De koorts kwam op hetzelfde uur terug en was weder

minder hevig. Den 4 Julij herhaalde ik deze laatste poeders en hiermede bleef de koorts weg, en de lijder is na dien tijd gezond gebleven.

N°. 3. *Fluor Albus.*

Den 8 Junij 1832 kwam bij mij de Wed. d. H.... 38 jaren oud, zenuwachtig prikkelbaar van gestel, buiten hijsterische toevallen voorheen weinig ziek geweest, zij klaagde over een sterke fluor albus, welke gedurende drie weken zoo hevig was, dat zij er zwak van werd en er bleek van uitzag. Zij was overigens gezond, ik rade haar aan 3 maal daags met koud water te wasschen en de volgende poeders te gebruiken. R. salicini gr. xvi. Sacch. alb. drij. pulv. G. arab. *a.* m. f. pulv. N°. xvi d. S. 4 m. d. 1 p. Na verloop van eenige dagen berigte zij mij dat zij geheel wel was, en van de fluor albus geen hinder meer had.

N°. 4. *Febr. Int. Quot.*

Den 13 Junij 1832 verzocht de Wed. W..... 36 jaren oud, mijnen raad tegen een derden daagsche koorts, aan welke zij sedert bijna twee maanden gelaboreerd had. Zij verhaalde mij dat zij gisteren minder de koorts had gehad, dan voorheen, doch zich thans meer ziek gevoelde en weder koorts meende te hebben. Zij klaagde over een bitteren smaak in den mond, geen eetlust trage ontlasting en pijn in armen en beenen. De huid was vochtig; de pols koortsig, en de tong zuiver. Ik schreef haar een emeticum voor, dat veel galbraking veroorzaakte en vervolgens absorbentia en purgantia. De koorts kwam geregeld een uur vervroegende elken dag, en buiten de koorts was de patient zeer welvarende, uitgezon-

derd een fluor albus. Den 18 Junij: R salicini gr. xvi. Pulv. G. arab. scr. 1. sacch. alb. dr. iij m. f pulv. N°. xvi d. S. a. u. 1 p. buiten de koorts. Den 19 was de koorts veel minder. Den 20ste gevoelde zij slechts eene vermaning en den 21ste bleef zij geheel weg. Op dezen dag en eenige volgende gebruikte zij echter nog voort R. salicini: g. vi. Sacch. alb. dr 1. pulv. G. arab *a*. m. f. pulv. N°. xv d. S. a. 2 u. 1 p. De fluor albus had intusschen ook opgehouden en de lijderes bleef hierna zeer welvarende

N°. 5. *Febr. Int. tert.*

Den 21 Junij 1832 kreeg ik ter behandeling het zoontje van D..... 11 jaren oud, tenger van gestel. Hij laboreerde sedert ongeveer 14 dagen aan anderen daagsche koortsen die in het begin van een Catharalen aard schenen geweest te zijn, en thans zuiver waren overgebleven. Na het vruchteloos gebruik van amara, schreef ik hem den 25 Junij voor: R Salicini gr. x. Aq. dest. unc. viii. Sijr. Alth. unc. 1. β. m. d. s. a. u. 1 l. buiten de koorts. De koorts kwam op den 27ste een uur later, maar was heviger en duurde langer. Den 28ste: R. Salicini gr. x. Aq. cham. unc. vii. Sijr. Alth. unc. 1. m. d. s. a. u. 1 l. Den 29ste Junij kreeg hij slechts eene vermaning van de koorts op hetzelfde uur. Den 30ste Junij herhaalde ik hetzelfde mixtuur en de koorts bleef geheel weg, terwijl het kind gedurende een maand dat ik hetzelve observeerde volmaakt wel bleef.

N°. 6. *Febr. Int. tert.*

De Wed. v.. D.... 62 jaren oud, laboreerde sedert eenige dagen aan eene anderen daagsche koorts met rheumatische pijnen in de ledematen, veroor-

zaakt door het lang vertoeven in eenen kouden regen. Na toegediende zweet- en resolverende middelen bleef de koorts voortduren en met een vooruitspringende tijpus van drie uren. Den 1sten Julij 1832 kreeg zij des morgens ten 10 ure eene hevige koorts welke den geheelen dag en opvolgenden nacht voortduurde, zoodat ik den 2 Julij des morgens ten 10 ure haar pols nog koortsachtig vond. Deze hevigheid van de koorts gepaard met vermindering van krachten, en een drooge tong met beginselen van korstachtigheid, drong mij de koorts te beteugelen, waarom ik haar 12 gr. sulph. chininae in mixtuur voorschreef, om voor de volgende koorts aanval geheel te gebruiken. Den 3 Julij was de koorts minder hevig en de tong bleef onder dezelve meer vochtig. Den 4 Julij schreef ik haar voor:

℞. Salicini. gr. XII.
Aq. cham. unc. VII
Syr. Alth. unc. I
m. d. s. a. u. 1 l.

Den 5 Julij bleef de patient geheel zonder koorts. Ik schreef haar voor 2 gr. Salicine in 12 poeders om er om de 3 u. een van te gebruiken. Den 7den Julij vernam ik, dat de patient oedema pedum had gekregen, hetgeen ik aan algemeene zwakte toeschreef, daar zij in een behoeftigen staat verkeerde; weshalve ik haar een confortans liet gebruiken, waarmede zij herstelde; dan na verloop van 4 weken kreeg zij andermaal de koorts, die van eenen anderen daagsche typus en zonder eenige complicatie was, waarom ik dezelve dadelijk met Salicine tegen ging, en deze behandeling

met confortantia vervolgde; en waarna zij gezond is gebleven.

No. 7. *Freb. Int. tert.*

Het kind van K........ 10 jaren oud, laboreerde, voor eenigen tijd aan eene anderen daagsche koorts, die, naar vermoeden, door sulph: chinin was weggenomen, en na verloop van 14 dagen of 3 weken was terug gekomen. Den 25 Junij kreeg hetzelve den derden aanval, waarin ik het vond. Het zag er bleek uit, had een zwakken pols, zuivere tong, weinig eetlust, geregelde stoelgang. De koorts begon met het heete tijdperk, dat niet zeer sterk was, maar achtervolgd werd door een zeer sterk langdurig zweet. Ik schreef het voor

℞. Salicini.	gr. VIII.
Aq. dest.	℥ VIII.
Syr. Simpl.	℥ I.

m. d. s. a. u. 1 papl. na de koorst te beginnen. De koorst bleef geheel weg, en de patient herkreeg deszelfs krachten door confortantia.

No. 8. *Febr. Int. tert. cum debilitate universali.*

Vrouw K...... 46 jaren oud, zwak van gestel, leed sedert 3 weken aan anderen daagsche koorts, welke ik door sulph. chinin trachtte weg te nemen; dan de zwakte voornamelijk uit behoefte en zorgen voortspruitende, deed eene ligte vermaning van koorst om den anderen dag overblijven, welke zoo wel als de koorts met vrucht door een decoct. cort. sal. alb. en rad. cal. arom. bestreden werd. Den 10 Julij 1832 beproefde ik in dit geval de Salicine R. Salicin. gr. XV. Sacch. alb. dr. II. m. f. pulv. No. XV. d. s. a. u. 1 p. buiten de koorts. Den 12

Julij op haren koortsdag had zij de poeders uitgebruikt, en ik bevond de koorts niets minder, het tijdperk van hitte duurde langer, en de tong was eenigzins glad en licht rood geworden, zoodat ik tot eene meer zacht versterkende behandeling overging. Den 13 Julij vond ik de tong verbeterd, en eenige dagen later herstelde zij onder het gebruik van de cort. peruvianus.

N°. 9. *Febr. Int. tert.*

Den 21 Maart 1832 kreeg ik ter behandeling J... S....... 16 jaren oud, tenger van gestel en van een phlegmatisch temperament. Vroeger genoot hij, de gewone kinderziekte uitgezonderd, eene duurzame gezondheid, tot dat hij in 't begin van deze maand de koorts kreeg, waarschijnlijk door het verkeer 's avonds laat en 's morgens vroeg in eenen kouden vochtigen dampkring. Deze koorts hield gedurende de laatste 14 dagen den anderen daagsche typus, nu en dan vervroegende. De eetlust was matig, de smaak bitter, de tong gastriesch beslagen, en de ontlasting geregeld. Ik schreef hem een Emeticum voor en daarna resolverende middelen. Vervolgens nam ik de koorts met de sulp. chinin weg, zoo dat ik den lijder als hersteld in 't begin van April verliet. — Dan den 25sten van deze maand kwam hij andermaal bij mij en verhaalde mij, dat hij voor omtrent 8 dagen, na eene verkoeling, langzamerhand de koorts had teruggekregen en weder op hetzelfde uur om den anderen dag. Hij was overigens zeer wel, had een zuivere tong, goeden eetlust en geregelde stoelgang. Ik schreef hem als een afwachtende be-

handeling voor ℞. Extr. Helenii dr. IV. Aq. cort. citri ℥ .x m. d. s. a. u. 1 l.

Den 27sten April hem in denzelfden staat vindende, verordende ik ℞. Salicini gr. XVI. sacch. dr. I. β. m. f. pulv. N°. IV. d. s. a. u. 1 p. 4 u. voor het slapen gaan te gebruiken. De koorts begon den 28sten des 's morgens weder een uur vroeger en wel ten 6 ure, en was over het geheel niets minder. Den 29sten liet ik den patient op dezelfde wijze 10 gr. Salicine nemen, de koorts begon den 30sten op hetzelfde uur en was over het geheel zachter. Den 1 Mei gebruikte de lijder weder dezelfde poeders en de koorts kwam een uur later en werd minder hevig. Den 4 Mei gebruikte de lijder 's morgens voor de koorts 5 gr. Salicine in 2 poeders. Ik had gedacht dat de koorts weder een uur later zoude komen en meende den lijder 4 poeders te zamen van 10 gr. Salic. te laten gebruiken, doch de koorts kwam op hetzelfde uur, zoo dat de lijder 2 poeders niet kon gebruiken. Den 5 Mei schreef ik den lijder bij de 2 nog overig zijnde poeders weder 10 gr. Salicine voor in twee poeders en liet hem deze vier (bestaande uit 15 gr.) voor de koorts a. u. 1 p. gebruiken; dan de koorts was weinig minder, waarom ik hem den 7 Mei voorschreef ℞. Sulp. chinin gr. x. Aq. foenic. ℥ x. Extr. hel. dr. IV. syr. Alth. unc 1. m. d. s. a. u. 1 l. buiten de koorts. De koorts was nu den 28sten Mei zeer gering en bleef den 10 geheel weg. Den 11 en 13 Mei schreef ik den lijder de volgende poeders voor ℞. pulv. flor. cham. dr. 1 β sacch. alb dr. 1 m. f. pulv. N°. XVI. d. s. a 2 u. 1 p. en hiermede liep de behandeling voor dit maal weder af.

Dan den 14 Junij kwam de lijder andermaal bij mij en verhaalde dat hij weder driemaal om den anderen dag aan de koorts had gelaboreerd. — De lijder was overigens welvarende, waarom ik hem het volgende mixtuur liet gebruiken: ℞. Extr. card. ben. dr. IIJ Aq. cort. aur. ℥ x. syr. menth. dr. VI. m. d. a. u. 1 l. Den 16 verhaalde hij mij dat de koorts dezelfde was gebleven en weder een uur vroeger was gekomen. Ik schreef voor ℞. Salicini gr. XIJ. pulv. G. arab. dr. β. Sacch. alb. dr. 1 m. f. pulv. N°. VIII d. s. a 2 u. 1 p. voor de koorts geheel te gebruiken. De koorts begon den 17 op hetzelfde uur, doch was over het geheel veel geringer. Den 18 gebruikte de lijder dezelfde poeders. Den 19 had hij slechts een geringe vermaning van koorts. Den 20sten gebruikte de lijder dezelfde poeders. Den 21 gevoelde hij eene geringe vermaning van de koorts. Den 22sten dezelfde poeders. Den 23sten had hij eene vermaning van de koorts gedurende twee uren. De tong die tot hiertoe zuiver was geweest was nu slijmerig beslagen. Overigens was de patient welvarende. Den 24sten geene vermaning van koorts, de tong weder zuiver. Ik schreef hem voor

℞. Salicini. gr. XIJ.
sacch. alb. dr. IJ.
m. f. pulv. N°. VI. d. s. 2 m. d. 1 p.

En hierna is de lijder gezond gebleven.

N°. 10. *Pthisis pulmon. pituit.*

F....... W...... 18 jaren oud, van een phlegmatiesch temperament, en van een scrophuleus gestel, laboreerde ex obstructione mensium, sedert het

voorjaar aan phthisis pulmonalis pituitosa, waarbij van tijd tot tijd febris hectica kwam, sedert de laatste drie weken in eenen hoogeren graad dan voorheen. De laatste acht dagen evenwel meende ik meer verheffing van koorts om den anderen dag en wel vervroegende, te bespeuren, zoo dat zij gisteren (den 11 Julij) reeds ten 8 ure des morgens koude huivering en koorts aandoeningen ontwaarde en hierop den geheelen dag heet en koortsig bleef, hetwelk door een sterk nachtzweet werd opgevolgd. Behalve de gewone middelen schreef ik haar de volgende poeders voor, ten einde, zoo mogelijk, de koorts weg te nemen, en den eetlust, welke zeer gering was, te verbeteren.

℞.	Salicini.	gr. xij.
	Sacch. alb.	dr. i.
	Pulv. G. arab.	dr. i.

m. f. pulv. N°. vi. d. s. a. u. 1 p. des morgens te gebruiken.

Eerst den 13 en 14 Julij werden deze poeders (door nalatigheid in het gebruik der geneesmiddelen) ingenomen. Den 15 en 17 werden dezelfde poeders voorgeschreven, en ook gebruikt, met dat gevolg, dat de koorts slechts eene geringe vermaning om den anderen dag des avonds maakte, en de lijderes merkelijk beterde. Hierbij moet ik echter opmerken, dat het weer juist op den dag, dat ik met de poeders begon, zeer veranderde en koud werd, welke koude luchtgesteldheid eerst den 23 Junij begon te veranderen. Den 19 Julij schreef ik haar voor:

℞. Salicini. gr. xii.
Sacch. alb. dr. i.
Pulv. Gummos. dr. i.
m. f. pulv. N°. xii. d. s. 4 p. daags des morgens.

Deze poeders werden weder slecht gebruikt en eerst op den 23 de laatste drie. De hoest bleef intusschen dezelfde, onder het gebruik van borstkruiden, en de koorts vertoonde zich sterker den 22 den geheelen dag tot in den morgenstond van den 23. Den 24 schreef ik haar dezelfde poeders voor, en hiermede bleef de koorts gedurende 14 dagen geheel weg, toen het vatten van koude een geheel andere behandeling noodzakelijk maakte.

N°. 11. *Febr. int. larvata.*

Den 24sten Febr. 1832 werd ik des avonds omstreeks 9 ure verzocht te komen bij C. v. d. B.... kledermaker, oud 19 jaren, tenger van gestel, voor dezen meestal zeer gezond. Hij klaagde over eene sterke pijn in de linkerborst en verhaalde mij dat deze pijn gisteren avond om 7 ure was begonnen, hevig had voortgeduurd, omtrent een uur daarna verminderd was, en eindelijk gedurende den slaap geheel was verdwenen, doch dezen avond ten zeven weder was terug gekomen, en ofschoon minder hevig, thans nog voortduurde. De pijn belette niet volkomen de in- en uitademing, en scheen eenigzins krampachtig van aard te zijn. De pols was krampachtig langzaam. Overigens waren er geene teekenen van ziekte, dan dat de lijder eenigzins neerslagtig te bed lag. Ik schreef hem een verzachtend middel en zacht zweetdrijvenden drank voor.

Den 25 Febr. vond ik den lijder aan zijn werk,

en naar zijne getuigenis weder geheel welvarende, terwijl ik ook geene verschijnselen van ziekte kon ontdekken. Des avonds ten 7½ ure den lijder bezoekende, verhaalde hij mij dat de pijn ten 5 ure was begonnen en dat dezelve nu reeds veel verminderd was; de pols was nu weder traag en langzaam, en de lijder gevoelde zich loom en lusteloos.

Den 26 Febr. des 's morgens vond ik den lijder weder geheel welvarende en schreef hem voor

℞. Salicini. gr. xvi.
Sacch. alb. dr. ii.
m. f. pulv. N°. viii. d. s. a. u. 1 p.

Des avonds keerde de pijn niet terug en de lijder bleef welvarende.

N°. 12. *Febr. int. quot. cum debilitate universali.*

D. E....... 55 jaren oud, teder van gestel, laboreerde na voor afgaanden catharrus pulmonalis sedert eenige dagen aan tusschenpoozende koorts, die eene alledaagsche vervroegende typus hield. Sedert vijf dagen gebruikte hij twaalf greinen sulph. chinini, des morgens voor de koorts, met dat gevolg dat de koorts niet meer vervroegde, en verminderde, doch niet geheel weg bleef. Den 15 Maart 1833 schreef ik hem daarom voor

℞. Salicini gr. xx.
Sacch. alb. dr. ii.
m. f. pulv. No. vi. d. s. a. u. 1 p. 's morgens voor de koorts.

De lijder bragt eenen zeer benaauwden dag door en verhaalde mij dat hij van de vorige poeders opzetting van den buik had gehad, doch dat dit van deze laatste veel sterker was geweest, dat de

koorts wel een uur vroeger was begonnen, en ofschoon met minder koude, echter veel heviger was geweest. De salicine werd door mij ter zijde gezet en confortantia herstelde na eenen geruimen tijd den lijder.

N°. 13. *Febr. int. quart. duplicata.*

Den 17 December 1831 kwam bij mij F.... omtrent een uur van mijne woonplaats woonachtig, raad vragen tegen eene dubbel derdendaagsche koorts; de patient was 26 jaren oud, van een phlegmatisch temperament; van beroep Onderwijzer der Jeugd. Voor twee jaren was hij door mij met een Febr. mucoso nervosa behandeld, en voor een jaar met eene tusschenpoozende gastrische koorts. Hij verhaalde mij dat hij sedert ruim drie maanden aan tusschenpoozende koorts laboreerde, die nu eens den anderen daagschen, dan eens den derden daagsche en in den laatsten tijd den dubbelen derden daagschen typus hield. Hij was daar onder in het eerst nog al wel gebleven, doch sedert den laatsten tijd zeer vermagerd. De koorts was nu telken reize een uur vooruitspringende. De ademhalings werktuigen waren gezond; de pols was regelmatig, zwak. Er was geen eetlust, de tong slijmachtig beslagen, regelmatige stoelgang, gedurende de koorts, hevige dorst, en door het onmatig drinken had hij dikwijls braking of sterke benaauwdheid. Ik schreef hem een resolvens voor met gr. 1 β. Tart. emet.

Den 19 Decemb. verhaalde hij mij, dat hij van de geneesmiddelen niet misselijk was geweest maar 5 malen stoelgang had gehad; dat de zwaarste koorts

aanval op gisteren weder een uur was vervroegd. De pols was geregeld, de tong bijna zuiver; zuiveren smaak; geen eetlust. Ik schreef hem resolverende en zacht purgerende middelen voor.

Den 22 Decemb. De patient had ruime stoelgang gehad, de tong was van voren geheel zuiver, van achteren nog een weinig beslagen. Hij bevond zich overigens in denzelfden toestand. Het zwaartste koorts paroxisme was gisteren den 21sten als naar gewoonte een uur vroeger, en alzoo omtrent ten 1 ure gekomen, en den veel ligteren paroxismus verwachtte hij heden middag omstreeks 5 ure. Ik schreef voor: ℞. Salicini gr. xxiv. Sacch. alb. dr. iv. m. f. pulv. No. xii. d. s. om er heden middag ten 1, 2, 3 en 4 ure een van te gebruiken en de overige 8 p. morgen a 2 u 1 p. De koorts kwam hierop op hetzelfde uur en was veel minder, dan de lijder verkoos nu niet langer door te medicineren, en nam weder zijne toevlugt tot huismiddelen.

In de maand Mei 1832 kwam hij echter weder bij mij en laboreerde aan verstoppingen die sedert 14 dagen op het wegblijven der koorts ontstaan waren. Een getrouw voortgezette behandeling met Resolventia, het terugkeeren der koorts en het daarna regelmatig wegnemen van dezelve met de salicine, herstelde den lijder in de maand Junij volkomen.

No. 14. *Fluor albus.*

M. B.... 19 jaren oud, sanguinisch van temperament, laboreerde sedert een paar dagen aan dunne stoelgang met buikpijnen, veroorzaakt door het gebruik

van magnesia met cremor tartari. Van den 4 tot den 9 Augustus gebruikte zij hier tegen demulcentia, zoo dat de ontlasting op den laatsten dag weder gelijk vroeger, zeer geregeld was, dan er bleef zwakte, welke door haar aan fluor albus werd toegeschreven, en eenen onbeduidenden gastrieschen toestand over, kenbaar, de laatste uit weinig eetlust en een weinig beslagen tong. Ik schreef haar voor

℞. Salicini. gr. XVI.
Extr. Gram. ℥ I.
Aq. cham. ℥ VII.
m. d. s. a. 2 u. 1 l.

Den 12 Augustus vernam ik van haar dat de fluor albus merkelijk verminderd was, zoo dat zij het niet noodig oordeelde, om hier verder geneesmiddelen tegen te gebruiken; en later is zij welvarende gebleven.

N°. 15. *Febr. int. quot.*

M. VAN D.. 14 jaren oud, laboreerde sedert twee dagen aan eene zuivere alle daagsche koorts, die waarschijnlijk aan eene gevatte koude zijn ontstaan verschuldigd was; zij had eene zuivere tong, goeden smaak, matige eetlust en geregelde ontlasting. Ik schreef haar voor, den 10 Augustus 1832, het volgende mixtuur:

℞. Salicini. gr. VI.
Extr. hel. dr. I. β.
Aq. cham. ℥ IIJ. β.
Syr. alth. dr. VI.
m. d. s. a. u. 1 l.

Den 11 Augustus verhaalde mij de patient dat de koorts minder was geweest. Op de tong scheen

meer beslag te zullen komen; overigens de toestand des ligchaams dezelfde. Ik verordende hetzelfde mixtuur.

Den 12 Augustus. De koorts was gisteren zeer gering geweest, doch de patient had maar 3 lepels van de medicijnen gebruikt, omdat zij een diarrhoea had gekregen, hetwelk door haar aan de medicijnen was toegeschreven. (door mij echter meer aan het algemeen heerschende gastrische karakter, met neiging tot diarrhoea). Overigens was haar smaak nog zuiver; de pols zwak, en nog dikwijls dunnen stoelgang, met snijdende buikpijnen. Waarom ik haar met demulcentia behandelde, onder welke na 3 dagen de koorts weder zuiverder uitkwam, en hevig werd, zoo dat ik haar den 15 en 16 dagelijks 6 gr. Salicine liet gebruiken, waarmede de koorts zoodanig verminderde, dat zij slechts eene vermaning van 2 uren bemerkte. Den 17de gebruikte zij 10 gr. Salicine voor de koorts en hiermede was zij hersteld en bleef welvarende.

N°. 16 *Febr. int. tert. cum delirio.*

Den 4 Aug. werd mijne hulp ingeroepen bij J..... van D.. 12 jaren oud (zuster van de vorige). Zij laboreerde sedert twee dagen aan eene gastriesche koorts met zware hoofd en lenden pijnen. Een toegediend Emeticum en resolverende middelen bragten eene groote zuivering in het ligchaam, waardoor de aanhoudend nalatende koorts in eene intermitterend anderen daagsche, met deliruim gedurende het paroxisme overging. Den 10 Aug. den tweeden vrijen koortsdag opmerkende, de smaak zuiver, en de tong nog met een klein dun vastzittend beslag belegd

zijnde, besloot ik (om gewigtige omstandigheden eerder dan ik anders gedaan zou hebben) de koorts tegen te gaan; (ten einde zoo mogelijk dat in te willigen, waarover de patient aanhoudend bleef delireren) en schreef ik alzoo voor,

℞. Salicini gr. VI.
Extr. hel. dr. I. β.
Aq. cham. ℥. III. β.
Syr. alth. dr. VI.
m. d. s. a. u. 1 l.

Den 11 Aug. de koorts was heviger geweest, de patient had gedurende den nacht meer geijld, de pols nog koortsachtig; de tong meer beslagen en droog; hetzelfde mixtuur, doch in plaats van Salicine, de sulph. chininae.

Den 12 Aug. de koorts hetzelfde met sterk zweet; de tong meer vochtig, nog dik beslagen maar met beginselen van zuivere randjes; hetzelfde mixtuur. Den 13 — 16 Aug. onder het gebruik van een soort gelijk mixtuur met 6 gr. sulp. chinini verbeterde de lijderes langzaam en de koorts was zeer gering. Een decoct. cort. peruv. herstelde vervolgens de lijderes volkomen.

N°. 17. *Febr. interm. quot.*

E... van der W.... 15 jaren oud, laboreerde sedert zeven dagen aan eene alledaagsche koorts en verzocht hier tegen mijnen raad den 6 Aug. 1832. Ik kon geene gelegenheid gevende oorzaak, nog eenige conplicatie ontdekken, alleen had de lijder een groote pupil; tong en smaak zuiver; geregelden stoelgang; weinig eetlust. Ik schreef hem een purgans met wormmiddelen, en hierop amara voor, zonder

eenige verandering. Den 10 Aug. ℞. salicini gr. VIII. sacch. alb. dr. 1. m. f. pulv. N°. 11. d. s. om 12 en om 1 uur een poeder. De koorts begon geregeld om 2 ure, en ook dezen dag zonder eenige verandering. Den 11 Aug. gebruikte hij 6 gr. salicine in 3 poeders om 11, 12, en 1 uur. Den 12de dezelfde poeders, de koorts was minder geweest, doch vroeger begonnen. Den 13 Aug. gebruikte hij 12 gr. salicine in 2 poeders om 11 en 12 ure; en de koorts begon reeds om half een uur met ligte koude rillingen. Den 14 Aug. liet ik den lijder niets gebruiken, de koorts begon reeds om twaalf ure. Den 14 Aug. zou de patient 2 poeders om 11 en 11½ ure gebruiken, elk van 4 gr. sulp. chininae, dan de koorts begon reeds voor 11½ ure, zoodat hij er maar een gebruikte. Den 15 Aug. gebruikte hij de overige 4 gr. om 10 en nog 6 gr. om 11 uren; waarop de koorts geheel weg bleef. Ik liet den patient den 16 's morgens om 12 ure nog 6 gr. sulph. chininae gebruiken, en schreef hem vervolgens den 17 Aug. de Tinct. cort. per. met tinct. absinthii voor, waaronder hij gedurende de eerste 14 dagen, dat ik gelegendheid had hem te zien, zeer wel bleef.

N°. 18. *Fluor albus.*

Mejufvrouw A. K....... laboreerde van tijd tot tijd aan een hevigen *fluor albus*, waartegen ik in het vorige geval zeer vele geneesmiddelen vruchteloos beproefd had, en die niet dan na eene langdurige behandeling met in- en uitwendige middelen herstelde. Den 13 Aug. 1832 riep zij weder mijne hulp hiertegen in, en daar zij overigens welvarende scheen, schreef ik haar het volgende met in acht neming van

eenen goeden levensregel voor, ℞ salicini gr. xvi. Sacch. alb. dr. ij. m. f. pulv. N°. xvi d. s. 4 m. d. 1 p. — Den 17 Aug. verhaalde de patient mij, dat zij hoegenaamd geen onderscheid had kunnen ontdekken. Er waren nog 3 poeders over, waarbij ik verordende ℞. salicini gr. xij. Sacch. alb. dr. 1 β. m. f. pulv. N°. vi d. s. a. 2 ure. 1 p. Den 18 Aug. had zij alle poeders gebruikt, zonder eenige verbetering, waarom ik tot andere middelen mijn toevlugt nam.

N°. 19. *Fluor. albus.*

Den 18 Sept. 1832 klaagde mij Jufv. V...... over buitengewonen fluor albus. Zij was eene gezonde vrouw van 53 jaren oud, bij welke ik geene andere oorzaak dezer ziekte kon ontdekken dan het misbruik van warme stoven; hetwelk zorgvuldig verboden zijnde, schreef ik haar de volgende poeders voor, ℞. salicini gr. xvi. Sacch. alb. dr. ij. — m. f. pulv. N°. xvi d. s. 4 m. d. 1 p. Door drukke bezigheden bezocht ik haar eerst den 16 Sept., en vernam toen van haar, dat de fluor albus zoo zeer verminderd was onder het gebruik der poeders, dat zij het niet meer noodig oordeelde om daar voor verder geneesmiddelen te gebruiken.

N°. 20. *Diarrhoëa catharalis cum febre mucoso gastr.*

J. van L... oud 36 jaren, tenger van gestel, zenuwachtig temperament; laboreerde sedert eenige dagen aan onregelmatige stoelgang, vooral veroorzaakt door het nalaten van het gebruiken van groentens en veelvuldig nuttigen van stoppende kost; de heerschende Cholera epedemie gebood dit een en ander,

en daar zijn kind aan deze ziekte gelaboreerd had, zoo belette dit, ook mij, om hier eene meer doorgezette resolverende behandeling in het werk te stellen, te meer daar zijn slijmerig vuil beslagen tong, en zijne moeijelijke betrekking om in huis te blijven mij de voorzichtigheid ten ernstigste aanbeval. Onder het gebruik van zachte resolventia met confortantia vereenigd, vatte de lijder eindelijk koude, die hem dunne stoelgangen veroorzaakte, en deze duurden onder het gebruik van demulcentia gedurende drie dagen voort, zoodat ik genoodzaakt werd hierbij den 19 Sep. opiata te voegen, en den lijder het bed te doen houden. Hierop vond ik den lijder den 20 Sept. 's morgen 8 u. koortsachtig, zacht uitwasemde, een slijmerig dik in het midden beslagen tong; goeden smaak, eetlust, nu en dan snijdende buikpijnen met dunnen stoelgang. Ik schreef hem 8 gr. sulph. chin. voor, met demulcentia. Des avonds was de lijder nog koortsachtig en had een dunnen stoelgang gehad, met veel rommeling in den buik; sterk en aanhoudend zweet, en overigens als heden morgen. Ik schreef voor:

℞. Salicini. gr. xx.
Pulv. G. arab. ʒ. ii.
Aq. cham. ℥. viii.
Rob. samb. ʒ. i.
Laud. liq. Syd. gtt. x.
m. d. s. a. u. 1 l.

Den 21 Sept. 9½ u. gedurende den nacht had hij goed geslapen en nog wat gezweet; de huid was nu koel; de pols regelmatig zonder koorts; hij had een'

zuiveren smaak; de tong was meer zuiver aan de randen, veel rommelingen in den buik; geen stoelgang.

℞. Salicini. gr. XII.
Extr. hel. dr. II.
Aq. cham. ℥. VI.
Syr. alth. ℥. I.
m. d. s. a. u. 1 l.

Des avonds in denzelfden toestand.

Den 22 Sept. zonder koorts; geen stoelgang; veel rommelingen in den buik; de tong niets gevorderd. Het overige van het drankje uitgebruiken. — Des avonds koorts.

Den 23 Sept. smorgens 9 u., de patient had weinig geslapen, en was gedurende den nacht koortsig gebleven. Bij mijn bezoek was de pols langzaam zonder koorts, de rommelingen in den buik waren veel verminderd en de lijder had een gebonden stoelgang gehad. De smaak en eetlust waren goed, doch de tong was niets zuiverder geworden. Nu meer zacht resorberende bittere middelen voor den lijder noodig oordeelende, zoo zag ik van het gebruik der salicine af, en nam tot de opgenoemde en vervolgens tot de cort. peruv. mijne toevlugt, waarmede den lijder volkomen hersteld is.

N°. 21. *Pthisis. Febris hectica.*

C....... van den B..... 28 jaren oud, teeder van gestel, fijne huid, bloedrijk temperament, zoogende haar eerste kind van 2 maanden; laboreerde gedurende een half jaar aan slijmtering, die van tijd tot tijd van febris lenta, intermittens non regularis vergezeld ging. Den 20 Sept. 11 u. smorgens bij haar geroepen zijnde, vond ik haar koortsachtig

met een radde snelle pols, bleek aangezigt met roode wangen, hoofdpijn, en veel hoest met opwerping van een weinig slijm. Zij verhaalde mij, dat de koorts gewoonlijk om dezen tijd, sedert 4 dagen, begon, en dat zij daarop na den middag sterk zweette. — Ik schreef haar voor een species pectoralis en ℞. Salicini gr. xii. sacch. alb. dr. i. m. f. pulv. N° xii. d. s. om er hiervan vier te gebruiken des 's morgens voor de koorts, alle ure een.

Den 24 Sept. vond ik de patient meer hectisch, zij verhaalde mij, dat de koorts dezelfde was gebleven, en nog alle morgen met koude rillingen eenigzints vervroegende, begon. De poeders waren slecht gebruikt, en nog 6 over; ik verzocht haar dezelve voort te gebruiken, 3 poeders voor elken koorts aanval. De koorts verminderde hierop aanmerkelijk, en onder het voortgezet gebruik van de overige middelen bleef zij het gebruik van 28 gr. Salicini waarvan er vier gr. telkens voor de koorts genomen werden, geheel weg. — Dan na verloop van eenigen tijd verergde weder haar toestand met meer hectische koude koorts, waartegen andere middelen gebruikt werden.

N°. 22. *Pthisis pituitosa.*

J. . . . . U. . 38 jaren oud, tenger, zwak van gestel, van een phlegmatisch temperament werd voor vier jaren door mij behandeld, met febris mucoso-nervosa, en bleef hierna van tijd tot tijd sukkelend, aan verschillende ongesteldheden, die mij onbekend zijn, om dat de lijderes gratis geneeskundige hulp verkreeg.

Door verandering van kwartieren als wijkdoctor bij haar geroepen zijnde, in de maand Aug. ll. vond ik haar laborerende aan febris mucosa, met

een kugchende hoest, en opwerping van een weinig slijm. Deze toestand verbeterd zijnde bleef zij gedurende vier weken redelijk welvarende, tot dat zij door het vatten van koude den 16 Sept. een diarrhoea catharralis bekwam, welke door schrik en angst wegens de heerschende cholera met koorts en misselijkheid vergezeld ging. Demulcentia met anodina verbeterden haren toestand gedurende twee dagen in zoo verre, dat er alleen een slijmachtige toestand, van het darmkanaal met dunne stoelgangen, en hare gewone hectische koorts overbleef. Ik schreef haar daartegen voor op den 18 Sept. de Salicine dagelijks 4 gr. in poeders met mucilaginosa; en het gebruik van dezelve gedurende acht dagen verbeterde haren toestand zoo aanmerkelijk, dat zij weder als vroeger haar huisselijk werk kon verrigten. De koorts was weder verdwenen, en hare slijmerige tong was zuiver geworden, met een weinig eetlust, en ook de fluor albus, waaraan zij bijna altijd laboreerde, was aanmerkelijk verminderd. Tegen deze laatste ziekte, schreef ik haar den 27 Sept. nogmaals 16 gr. Salicine voor in 10 poeders, om er dagelijks 4 van te gebruiken, en den 10 October vernam ik dat ook deze ziekte geheel had opgehouden, en dat de patient toenam in krachten.

Zij is na dien tijd, behalve haren gewonen zwakken toestand, welvarende gebleven.

N°. 23. *Fluor albus.*

Den 23 Sept. 32 verzocht mij de Wed. v. D. S.... 75 jaren oud, om raad tegen den witten vloed. De lijderes was overigens zeer welvarende, en ik kon geen oorzaak ontdekken, waaraan dit ongemak was

toe te schrijven. Ik schreef haar voor ℞. Salicini gr. xvi. sacch. alb. dr. ii. pulv. g. arab. dr. i. — m. f. pulv. N°. xvi. d. s. 4 m. d. 1 p. Den 29 Sept. verhaalde mij de lijderes dat bezigheden haar verhinderd hadden, om vroeger bij mij te komen, en dat zij bij de poeders bijzonder veel beterschap had opgemerkt. Ik schreef haar dezelfde poeders voor.

Den 23 Oct. berigte mij de lijderes dat de flour albus bleef verminderen, maar nog niet geheel ophield; weshalve ik haar dezelfde poeders voorschreef; waarmede zij volkomen herstelde.

N°. 24 *Fluor albus.*

Mejufvr. L..... 36 jaren oud, van een phlegmatisch temperament, teeder van gestel, laboreerde dikwijls aan fluor albus. Den 27 Sept. 32 vroeg zij mij om raad tegen denzelven, en verordende ik haar de volgende poeders: ℞. Salicini gr. xii. sacch. alb. dr. ii. — m. f. pulv. N°. xii d. s. 4 m. d. 1 p.

De 30 Sept. De patient heeft hoegenaamd geen beterschap opgemerkt. Ik schreef haar voor.

℞. Salicini. gr. xviii.
Sacch. alb. dr. iii.
m. f. pulv. N°. xviii. d. s. 6. m. d. 1 p.

Den 4 Oct. verhaalde mij de patient, dat zij veel beterschap had opgemerkt; dan de beginnende menstruatien belette heden, verder met het gebruik der Salicine voor te gaan. Na dezelze kwam de fluor albus niet weer terug.

N°. 25 *Febris int. tert.*

P. F......... 12 jaren oud, teeder van gestel, van een habitus pthisicus, laboreerde sedert omstreeks acht dagen aan eene anderendaagsche vervroegende tus-

schenpoozende koorts met eenen kugchenden hoest gedurende den koorts aanval. Den 25 Sept. 32 riep hij tegen deze ziekte mijne hulp in; ik vond zijn pols zwak, regelmatig, en geene oorzaak nog tegen aanwijzing vindende, schreef ik hem de volgende poeders voor om bij de volgende, koorts aanval te gebruiken: ℞. Salicini gr. xij. sacch. alb. dr. ii. m. f. pulv. N°. xij. d. s. a. u. 1 p. Den 27 Sept. De koorts is gisteren weder een uur vroeger gekomen, over het geheel echter minder hevig geweest, en de lijder heeft weinig behoeven te kugchen. Iterentur pulveres.

Den 29 Sept. Gisteren eene vermaning van koorts op hetzelfde uur, maar vergezeld van en opgevolgd, gedurende den nacht, van een sterk zweet. Iterentur pulveres.

Den 10 Oct. vernam ik dat de patient niet terug was gekomen, om dat hij geen koorts meer had gehad, en zich gezond gevoelde.

N°. 26. *Diarrhoea habitualis.*

Sedert een' geruimen tijd werd door mij ten behoeve van de armen behandeld zekere Weduwe...... oud 38 jaren, moeder van vier nog in leven zijnde kleine kinderen. De lijderes laboreerde sedert een jaar aan Diarrhoea habitualis, die onder een doorgezette geneeskundige behandeling, en de noodige rust van tijd tot tijd herstelde, en dan na verloop van 8 of 14 dagen, door het nalaten van geneesmiddelen, verkeerd dieet, of vermoeijende arbeid, weder hevig terugkeerde. De lijderes ging aanhoudend dun, en de spijs onverteerd af; evenwel de ontlastingen waren niet buitengewoon menigvuldig, en het rood ontstoken gladde slijmvlies van de tong had sedert twee dagen

eene meer naturelijke roode kleur verkregen, met minder gladheid; waarom ik het den 27 Sept. niet geheel en al ongeschikt oordeelde bij haar de Salicine te beproeven; en haar ten dien einde voorschreef de volgende poeders: ℞. Salicini gr. VIII. pulv. g. arab. dr. I. β. sacch. alb. dr. I. m. f. pulv. N°. VIII. d. s. a. u. 1 p. Den 28 Sept drie malen dunne stoelgang; de tong niets veranderd. Repetantur pulveres. Den 29 Sept drie malen meer gebonden stoelgang; de tong meer droog; Overigens hetzelfde: ℞. Salicini gr. VIII. sacch. alb. dr. I. pulv. gummosi ℥. β. — m. f. pulv. N°. XVI. d. s. a 2 u. 1 p. — Den 3 Oct. De patient had de poeders slecht gebruikt en dagelijks 2 a 3 maal dunnen stoelgang gehouden, zoodat ik genoodzaakt werd om tot andere min kostbare middelen mijn toevlugt te nemen, te meer daar ik bij zoodanig een gebruik geen staat kon maken op de werking van dit middel.

N°. 27. *Diarrhoea chronica.*

In de maand April en Mei 1832 behandelde ik met eene alledaagsche tusschenpoozende koorts de dochter van St... 19 jaren oud — Deze koorts regelmatig behandeld, bleef echter voortduren, en werd door mij met eene geringe gift van Sulph. chinini weggenomen waarna ik de lijderes als hersteld verliet. In de maand Julij werd ik echter andermaal bij haar geroepen; zij verhaalde mij toen, dat zij sedert omtrent veertien dagen aan dunne stoelgangen laboreerde, hetwelk van dag tot dag toenam. — Ik veronderstelde, daar ik gene direkte oorzaak kon ontdekken, dat zij weder tusschenpoozende koorts had gekregen, en deze verzuimd zijnde, tot diarrhoea was overgegaan. Ik verzocht haar

op het bed te willen blijven, en schreef haar diaphoretica met demulcentia en anodina voor. — Den volgenden dag vond ik haar met koorts, en naarmate ik de stoelgang stuitte, ontwikkelde zich de koorts; beide ziekten herstelden na verloop van omtrent veertien dagen onder het gebruik van de columbo met demulcentia; dan het te vroeg nalaten van het gebruik van geneesmiddelen, en het gebruik van nadeelige spijzen, veroorzaakte alras weder dunne stoelgangen, waartegen de lijderes echter geene geneesmiddelen gebruikte, omdat zij overigens daarbij welvarende scheen te blijven. Het ontstaan van den Aziatischen braakloop deed haar echter na verloop van eenigen tijd mijn hulp weder inroepen, en ik vond haar zwak, met een slijmachtig dik wit beslagen tong, en van tijd tot tijd neiging hebbende tot braken, zoodat de gedachte mij dikwijls bekommering baarde, dat ook zij deze ziekte zou krijgen. — Haar toestand verbeterde echter onder eene regelmatige behandeling, en zoude welligt geheel verbeterd zijn, zoo zij even trouw haar dieet gehouden, als hare medicijnen gebruikt had. Den 26 Sept. 32 laboreerde zij nog aan dunne stoelgangen van 5 tot 10 maal daags; hare tong had nog een weinig wit beslag; de eetlust bleef zeer goed; de pols zwak. — Ik wilde nu in dit geval de Salicine ook beproeven, en schreef ten dien einde in verbinding met demulcentia voor:

℞. Salicini. gr. xvi.
Pulv. g. arab. ℥ i.
Aq. cort. aur. ℥ viii.
Syr. alth. ℥ ij.
m. d. s. a. u. 1 l.

Den 28 Sept. Gisteren had zij 3 malen en he-

den twee malen meer gebonden stoelgang, overigens was zij in denzelfden toestand. — De lijderes kon de geneesmiddelen zoodanig niet meer gebruiken; waarom ik haar de Salicine in poeders voorschreef: ℞. Salicini gr. xvi. Sacch. alb. dr. ii. pulv G. arab. dr. i. m. f. pulv. No. xvi. d. s. a. 2 u. 1 p.

Den 1 Oct. Dagelijks heeft zij 2 malen gebonden stoelgang, de poeders worden uit gebruikt: ℞. Salicini gr. xxiv. sacch. alb. dr. ij. pulv. gumm. ℥ β. m. f. pulv. N°. xxiv. d. s. a. 2 u. 1 p.

Den 4 Oct. De patient was beter doch had heden morgen waarschijnlijk door een slecht dieet tweemaal dunnen stoelgang. ℞. Salicini. gr. xij. Sacch. alb. dr. i. pulv. Gumm. dr. i. m. f. pulv. N°. xij. d. s. a. u. 1 p.

Den 6 Oct. Gisteren en heden had de patient eenmaal dunnen stoelgang; overigens veel rommelingen in den buik; de eetlust was goed, de tong nog een weinig slijmerig beslagen. Het dieet, dat vroeger veel te wenschen overliet, wordt thans streng gehouden, de poeders zijn op 6 na gebruikt. ℞ Salicini. gr. xv. Sacch. alb. dr. i. pulv. gummos dr. ii. m. f. pulv. N°. xij. d. s. a. 2 u. 1. p.

Den 8 Oct. Zij heeft veel rommelingen in den buik, dagelijks een gebonden stoelgang, van de poeders nog 3 over. ℞. Salicini. gr. xvi. pulv. gummos. d. ij. aeleo — sacch. menth. dr. ij. m. f. pulv. N°. xvi. d. s. a. u. 1 p.

Den 11 Oct. Dagelijks een gebonde stoelgang, geen rommelingen meer in den buik, de tong bijna zuiver. Dezelfde poeders a. 2 u. 1 p.

Den 16 October. De lijderes is zeer welvarende,

heeft dagelijks gebonden stoelgang; tot meerdere voorzorg liet ik nog een decoct van de rad. Columbo na gebruiken en de lijderes is hierna welvarende gebleven.

N°. 28. *Febr. Catharr. mucosa.*

Den 23 Sept. 1832, kwam bij mij aan huis Mejufvr. M... een uur van deze stad woonachtig, 40 jaren oud; phlegmatisch temperament. Vroeger genoot zij meestal eene goede gezondheid, en meende thans door het vatten van koude, ongesteld te zijn geworden; zij klaagde over loomheid in de beenen, lusteloosheid, hoofdpijn en zware pijn in de lendenen, de pols was koortsig, de huid klam, zweterig, de tong dik slijmachtig beslagen in het midden met zuivere randen, de eetlust gering, weinig dorst, kugchende hoest, trage stoelgang. Ik schreef haar een mixtuur voor, met sal. ammon. en rob. samb. en beschouwde hare ongesteldheid, als febr. cathar. mucosa. Van den 23 — 28 Sept. bleef de toestand van de patient bijna dezelfde, en de ziekte maakte als naar gewoonte weinig vordering, alleen de hoest werd meer los, en de patient gaf van tijd tot tijd eenig slijm op. Den 28 Sept. schreef ik haar voor.

℞. Salicini.	gr.	xvi.
Extr. hel.	dr.	ii.
Pulv. G. arab.	dr.	ij.
Aq. Cort. Aur.	℥	viii.
Syr. Rhoead.	℥	ij.

m. d. s. a. u. 1 l.

Den 30 Sept. ontving ik het berigt dat de patient in denzelfden toestand was; dat de mond slijmachtig

bleef; en dat de kugchende hoest, de hoofdpijn, en de lendenpijn voortduurde. Ik schreef voor,

℞. Salicini. gr. xij.
Extr. gram. ℥. i.
Aq. cham. ℥. vii.
Aq. lauroc. dr. i.
m. d. s. a. u. 1 l.

Den 2 Oct. ontving ik het berigt dat ik de patient niet meer behoefde te bezoeken, aangezien zij zich veel beter gevoelde; ik liet haar met hetzelfde mixtuur voortgaan. Den 10 Oct. kwam mij de patient zelve bezoeken, en bevond zich zeer welvarende.

N°. 29. *Febr. interm. mucosa. Catharrus chronicus. pituitosus.*

Jufvrouw Van D..... 46 jaren oud: van een phlegmatisch temperament, was van hare jeugd af sukkelend, en laboreerde in de laatste jaren veeltijds aan een slijmhoest, zoo dat men haar veeltijds kon beschouwen in het eerste tijdperk van pthisis pituitosa te verkeeren. Nu en dan kreeg zij hierbij door de geringste oorzaak koorts; welke onder den vorm van slijm koorts den intermitterenden typus hield. Na het vatten van koude, laboreerde zij weder sedert omstreeks acht dagen aan een ongeregelde koorts, met kugchenden hoest, en een weinig opwerping van slijm. Onder het gebruik van pectoralia liet ik haar gedurende eenige dagen 4 gr. Salicine met suiker in 4 poeders verdeeld, dagelijks gebruiken, dan ik kon hiervan geene werking hoegenaamd bespeuren, de loop van hare ongesteldheid was als voorheen. Den 28 Sept. 1832. De patient zoo veel verbeterd zijnde dat zij weder op gaande been was, weinig koorts had, met een geringen kugchenden hoest,

slijmig beslagen werkelooze tong, en weinig eetlust daarom schreef ik haar andermaal de Salicine voor

℞. Salicini. gr. xii.
Extr. hel. dr. ii.
Aq. cham. ℥ vii.
Syr. alth. ℥ i.
m. d. s. a. u. 1 l.

De patient ging voor vier dagen uit de stad en ik verzocht haar den 30 Sept. hetzelfde te willen herhalen.

Den 8 Oct. De patient verhaalde mij dat zij zich bij dat drankje zeer wel had bevonden, dat de hoest voor het tegenwoordige zeer gering en de eetlust matig wel was. De tong was zuiver; de stoelgang regelmatig; de pols zwak; ik schreef haar vervolgens kruiden voor tegen den nog overblijvende kuch.

N°. 30. *Febr. int. quart.*

J....... DE R.. 36 jaren oud van een bloedrijk temperamen, sterk gespierd gestel, hovenier, laboreerde sedert de maand November 1831 van tijd tot tijd aan eene hardnekkige derdendaagsche tusschenpoozende koorts. Onderscheidene malen had ik deze koorts met de sulph. chininae bedwongen en weg genomen, doch na verloop van 3 a 4 weken keerde dezelve terug. De lijder bleef onder en buiten de behandeling volkomen welvarende met een zuivere tong en sterke eetlust, alleen de stoelgang was immer traag; toegediende purgantia, zelfs gedurende 14 dagen een infusio pomorum coloc. en daarop koortsverdrijvende middelen, nu eens sulp. chininae dan weder pulv. cort. per. rubri. met sal. ammon. en tart. emet. hadden het

vermogen niet, om den lijder op den duur tegen de koorts te beveiligen, ja zelfs onder het gebruik van dagelijks een poeder bestaande uit pulv. cort. rubri gr. xvi. sal. amm. gr. vi. en tart. emet. gr. i. keerde de koorts terug, als dezelve gedurende eenige dagen was weggebleven. Ik schreef voor

℞. Salicini. gr. xxx.
Sacch. alb. dr. ii.

m. f. pulv. No. vi. d. s. om er 3 u. voor de koorts mede te beginnen en alle half uur een van te gebruiken. — De koorts was en bleef, als of er niets was gebruikt. Ik zette het gebruik der salicine niet verder voort. De afloop der koorts was bijzonder en ik wil denzelven daarom hier kortelijk opgeven. — Gedurende het heerschen van de Cholera verhaalde mij de patient, dat hij zoo lang hij aan de koorts had gelaboreerd, dezelve eenige uren tevoren aan zijn hoofd had kunnen bemerken als hij de koorts zou krijgen; dat zulks overging als hij de koorts had, en dat hij nu zulks niet ontwaarde, maar buiten de koorts een drukking had in de maagstreek, die op het gebruik van spijs verminderde, en gedurende de koorts geheel weg ging. Ik schreef zulks aan zenuwaandoeningen toe en verordende daarvoor 16 gr. subnitras bismuthi met suiker in 16 poeders, om er alle uur een van te gebruiken, en nu verhaalde mij de patient dat de koorts veel minder was geweest, gelijk ik trouwens ook zelf opmerkte, en op het gebruik van andermaal 16 gr. Bismuth. op dezelfde wijze bleef de koorts weg en de lijder bleef gedurende de eerste vier weken volkomen welvarende; na dezen tijd kreeg hij echter we-

derom den anderen dag een vermaning van koorts, waartegen hij huismiddelen gebruikte.

N°. 31. *Febr. int. tert.*

C....... V..... 15 jaren oud, leed sints eenigen tijd aan eene anderen daagsche koorts, en was hierbij zeer welvarende, zoodat hij slecht 6 a 7 uren zijn werk (op eenen steenoven) had behoeven te schorsen. De koorts kwam geregeld op hetzelfde uur, den 4[den] Mei 1832 schreef ik hem voor, ℞. salicini gr. XIJ; sacch. alb. dr. 1 pulv. g. arab. scr. 1. — m. f. pulv. N°. IIJ d. s. a. u. 1 p. 3. u. voor de koorts te beginnen. Den 5 Mei en vervolgens bleef hij geheel vrij van koorts en berigtte mij zulks eerst den 8sten Mei, als wanneer ik hem tot meer voorzorg nog voorschreef, ℞. pulv. flor. cham. dr. IJ. sacch. alb. dr. 1 m. f. pulv. N°. XVI. d. s. 4 m. d. 1 p. Hij is na dien tijd zeer welvarende gebleven.

N°. 32. *Asthma pituitosa, cum febre int. tert.*

Mejufvrouw B...... 58 jaren oud, laboreerde sedert eenige jaren van tijd tot tijd aan aanborstigheid met opwerping van veel slijm. Dikwijls begon deze ongesteldheid na het vatten van koude, met kramppijnen en koorts, welke eerst onder een regelmatige behandeling verminderden, en onder beloop van een intermitteerende koorts met sterke slijmafscheiding langzaam eindigde. Dat was ook thans het geval geweest, doch de koorts bleef onder een onregelmatigen anderendaagschen typus sedert veertien dagen voortduren en de krachten der lijderes verminderden zeer; zoo dat ik besloot het volgende mixtuur voorteschrijven, den 26 Jan. 1833:

℞. Salicini. gr. VIII.
Extr. hel. dr. 1 β.
Aq. cham. ℥. V.
Syr. alth. ℥. I.
m. d. s. a. u. 1 l.

Den 27 Jan. De lijderes bevond zich beter en had geen koorts gehad.

Den 28 Jan. De koorts was gedurende den nacht veel minder geweest, de lijderes had minder gezweet en bevondt zich beter. — Hetzelfde mixtuur werd herhaald. — Den 29 en 30 Januarij ging de patient voort in beterschap, en ik schreef voor, omdat zij verlangde verandering in het drankje te hebben, het volgende:

℞.	Salicini.	gr. VI.
	Extr. hel.	dr. I.
	Pulv. G. arab.	dr. 1 β.
	Aq. dest.	℥. V.
	Syr alth.	℥. II.
	m. d. s. a. u. 1 l.	

Den 1 Febr. had de lijderes geen koorts en geen nachtzweet gehad, en bleef na dezen tijd welvarende, uitgezonderd een weinig kugchenden hoest met het opgeven van slijm, waaraan zij sints lang leed.

N°. 33. *Febr. hectica.*

Mejufvrouw L..... 30 jaren oud, van een tenger zwak gestel, laboreerde sedert eenige weken aan een catharalen hoest, die in het begin van eenen ontstekingachtigen aard scheen geweest te zijn, en vergezeld was geweest van pijn in de bovenbuikstreek ter plaatse van de lever en milt; in welke laatste plaats de pijn het langst was blijven voortduren en

van tijd tot tijd terugkeerde. De noodige bloedontlastingen en deriverende middelen waren verzuimd, en verschillende huismiddelen aangewend. Zwakte en dagelijksche verheffing van koorts na den middag deden mijne hulp inroepen, en ik vond haar den 30 Januarij 1833 in den volgenden toestand. 's Morgens zwakken regelmatigen pols; tegen 12 of 1 uur begon dagelijks eene hectische koorts, welke zich kenteekende door lendepijnen, zucht tot geeuwen, vermoeidheid, lusteloosheid, slaperigheid, kugchenden hoest, met opwerping van een weinig schuimende slijm; tegen den avond kwam hierbij hitte en hoofdpijn, en des nachts eindigde dezelve met een sterk zweet. De lijderes had geenen eetlust; een flaauwe smaak; de tong was met een dun vastzittend slijmachtig beslag bedekt; de ontlasting was zeer stroef, en moeijelijk door aanbeijen, de menstruatie gering, en zij gevoelde bij de ademhaling of drukking nergens pijn. Ik schreef haar zachte pectoralia en purgantia voor, en bleef haar observeeren tot den 2 Febr. als wanneer ik haar het volgende mixtuur voorschreef,

℞. Salicini.	gr.	VI.
Extr. hel.	dr.	I.
Pulv. G. arab.	dr.	III.
Aq. cort. aur.	℥.	IV.
Syr. alth.	℥.	I.

m. d. s. a. u. 1 l.

Den 3 Febr. werd dit mixtuur herhaald, en den 4de uitgebruikt; de tong begon zuivere randjes te vertoonen, en de eetlust verbeterde; de koorts en met dezelve de kugchende hoest; slaperigheid en lusteloos-

heid zoo wel als het opvolgende nachtzweet was veel verminderd.

Den 5 Febr. De patient gaat voort in beterschap; van wegen de moeijelijke ontlasting worden purgantia eccoprotica voorgeschreven. — Den 12 Febr. konden alle geneesmiddelen worden ter zijde gesteld, en de lijderes is welvarende gebleven.

N°. 34. *Pthisis pulm. purulenta.*

Een landman, twee uren van deze stad woonachtig, een sterk gespierd gezond gestel, (temperamentum musculosum van Richerand), had in het voorjaar van 1832, voor zoo verre ik kon opsporen een hevige catharrus pulmonalis verzuimd; en na hiermede bij den eenen en anderen Geneesheer geweest te zijn, kwam hij in het najaar van 1832 bij mij om raad en laboreerde toen aan pthisis pituitosa, over gaande in purulenta. Hiermede behandelde ik den lijder zoo dikwijls als hij noodig oordeelde eens bij mij te komen, tot in de maand Februarij 1833, toen hij niet meer kunnende uitgaan, ik hem ten zijnent bezocht, op den 21 Febr. De lijder had van tijd tot tijd aan febris hectica gelaboreerd, en hij verhaalde mij dat hij nu regelmatig s'morgens ten 5 ure en s'avonds ten 4 ure koude koorts kreeg, die omtrent een half uur duurde, en vervolgens met benaauwdheid in een kortstondige hitte en sterk zweet overging, zijn hoest was sterk, de fluimloozing nu eens gemakkelijk, dan weder zeer moeijelijk, van een schuimachtigen purulenten aard; de eetlust goed; de ontlasting geregeld; de pols zwak en een weinig snel; na vele andere borstmiddelen beproefd te hebben, schreef ik hem met een

streng dieet, 't welk de lijder zorgvuldig observeerde, de volgende poeders voor,

℞. Salicini. gr. xvi.
Pulv. G. arab. dr. ij.
Sacch. alb. dr. ij.
m. f. pulv. No. xvi. d. s. 4. m. d. 1 p. buite de koorts.
℞. Sacch lactis. ℥. β.
Pulv. Gummok. a̲
Extr. hyosc. gr. xij.
m. f. pulv. No. xxiv. d. s. a. 2 u. 1 p.

Den 26 Febr. verhaalde men mij, dat de toestand des lijders niets veranderd was. Ik herhaalde dezelfde poeders met bijvoeging van gr. iv. Salicini.

Den 2 Maart was de toestand van den lijder niets verbeterd; de koorts was wel verminderd, doch kwam meer ongeregeld, zonder koude onder een meer hectischen vorm, zoo dat ik van het gebruik der Salicine afzag.

N°. 35. *Febr. int. tert.*

Jufvrouw A.... 17 jaren oud, van een zenuwachtig temperament, tenger en mager van gestel, en geheel met den aanleg tot pthisis, had voor de derde maal gemenstrueerd, toen zij door het vatten van koude de koorts kreeg, met opvolging van eene sterke neusbloeding; de koorts herhaalde zich om den anderen dag met een vooruitspringenden typus van drie uren; de neusbloedingen kwamen sterk en dikwijls terug en meestal in het afgaan der koorts, de lijderes had vijf malen de koorts gehad, toen zij mijne hulp inriep, zij had eene eenigermate beslagen tong, trage stoelgang, en buiten de koorts eene zwakke pols; overigens was zij wel en had sterke eetlust. Ik schreef

haar een zachte laxans en vervolgens resolventia voor, tot dat zij de koorts acht malen had gehad. Den 26 Febr. 1833 gebruikte zij op haren koortsdag.

℞. Extr. Gram. dr. vi.
Salicini. gr. vi.
Aq Cham. unc. v.
m. d. s. a. u. 1 l.

Den 27 Febr. was de tong, die in het midden nog een weinig beslagen was, meer zuiver geworden; de koorts kon ik alleen aan de pols ontdekken, en de lijderes was er niets van gewaar geworden. Ik schreef haar hetzelfde mixtuur voor, om den 28 Febr. te gebruiken.

Den 1 Maart ontdekte ik geene de minste verandering in de pols, en de lijderes bevond zich zeer welvarende; de tong teekende nog eenig beslag in het midden. Ik schreef haar nog het volgende mixtuur voor,

℞. Salicini. gr. vi.
Extr. hel. dr. iii.
Aq. cham. unc. v.
Syr Alth. unc. i.
m. d. s. a. 2 u. 1 l.

Den 11 Maart kreeg de lijderes op het te overvloedig gebruik van gebak en het vatten van koude de koorts terug, zoo dat zij den 16 Maart weder mijne hulp inriep. Ik vond haar in eenen gastrischen catharralen toestand, vergezeld van pijn in de linker onderbuikstreek, waarschijnlijk in het Ovarium; de menstruatie was zeer gebrekkig en sedert een geruimen tijd achter gebleven, bloedzuigers werden geweigerd, doch onder het gebruik van zachte resolventia

en diaphoretica trad de menstruatie den 18den in, en de koorts die den dubbelden derdendaagschen typus scheen aan te nemen, veranderde langzaam weder in eene zuivere anderen daagsche. Den 27 en 29 Maart gebruikte zij op de goede dagen 8 grijnen Salicine, met dat gevolg dat den 30ste de koorts geheel weg bleef, en ik haar voor de overblijvende zwakte en tot meerder zekerheid voor recidiven, een decoct cort. per. na liet gebruiken.

N°. 36. *Febr. int. quot.*

Den 12 Maart 1833 kreeg ik ter behandeling het 16 jarig dochtertje van N. N. dat aan een febris catharralis gastrica verminosa laboreerde, na eene regelmatige behandeling bleef hiervan eene zuivere alle daagsche tusschenpoozende koorts met eene eenigzins slijmachtig beslagen tong over, welke des morgens om 10 ure met een hevig koud tijdperk begon. Den 28 Maart schreef ik haar de volgende poeders voor, om van dezelve s' avonds 4 en des morgens 2, a. u. 1 p. te gebruiken. ℞. Salicini gr. vi. Sacch. alb. dr. 1 β. m. f. pulv. No. vi. d.

Den 29ste De koorts is minder hevig, en begint ten 10½ ure. Dezelfde poeders.

Den 30sten. De koorts komt eerst om 11½ uur, en is over het geheel minder hevig.

Den 31 Maart en 1 April gebruikte de lijderes vier poeders elk van een grijn Salicine, s' morgens voor de koorts; de koorts begon beide dagen om 10½ uur en was over het geheel minder hevig.

Den 1 April klaagde de lijderes weder over buikpijnen, en daar het fijne slijmachtig beslag nog op de tong was gebleven, zoo schreef ik haar weder An-

thelmintica met purgantia voor, en liet daarmede voortgaan, omdat zij nog eenige vergane wormen ontlastte, tot den 6 April, toen ik haar andermaal 4 gr. Salicine in 4 poeders voorschreef, om te gebruiken, a. u. 1 p. voor den koorts aanval van den 7 April. Den 8 en 9 April werden de poeders herhaald. De koorts bleef dezelfde en de tong toonde altijd nog een weinig aandoening der slijmvliezen. Den 10 April schreef ik haar weder 10 gr. Salicine in 6 poeders voor, om er alle uren voor de koorts een van te nemen, en hiermede bleef de koorts weg.

N°. 37. *Diarrhoea nocturna.*

Jufvrouw S...... 36 jaren oud, moeder van vijf kinderen, zeer gezond van gestel, bloedrijk gespierd temperament, behandelde ik in het jaar 1831 met eene tusschenpoozende anderen daagsche koorts, op het einde van hare zwangerschap.

Gedurende de zesde of zevende aanval van koorts verlostte zij van een gezond kind, en kreeg eenen zeer geweldigen vloed, welke den volgenden dag bedaarde, doch op den derden dag onder de koorts zich weder hevig herhaalde, en op den vierden dag geheel ophield. — Onder het voortgezet gebruik van adstringentia, kwam met den koorts aanval op den vijfden dag de fluxus weder zoo hevig terug, dat ik mij gedrongen gevoelde, om van wegen de groote zwakte, de koorts op den zesden dag met groote giften sulph. chinini tegen te gaan.

Deze aanwijzing volgende, bleef met de koorts de fluxus geheel weg, en de lijderes was volkomen welvarende, uitgezonderd eene algemeene zwakte; waartegen zij, op haar haar gezond gestel steunende,

het gebruik van versterkende geneesmiddelen weigerde. Intusschen had zij vele huisselijke bezigheden; bewoonde een laag en vochtig aan de rivier gelegen huis, en volgde het versterkende diëet, hetwelk ik haar had voorgeschreven, niet. Dit een en ander veroorzaakte dat zij mij omtrent drie weken, nadat ik haar verlaten had, weder liet ontbieden, en ik haar aan een sterke algemeene waterzucht laborerende vond, — zoodat de lijderes bijna onkennelijk voor mij was geworden. Zij verhaalde mij dat zij eerst eenige dagen binnenkoorts had gehad, dat daarop hare beenen dik waren geworden, en de urienloozing langzaam was verminderd, zoodat dezelve thans geheel ophield. De oorzaken, zoo wel gelegenheid gevende als voorbeschikkende, waren gemakkelijk gevonden; maar de herstelling was moeijelijk, en gelukte eerst na een langdurige behandeling. Op het tusschenpoozend gebruik der cort. peruv. keerde eindelijk eene tusschenpoozende koorts terug, welke zoo wel de urinloozing als de huiduitwaseming volkomen herstelde, en door het gebruik der zwavelzure kinine regelmatig werd weg genomen. De lijderes had thans door ondervinding geleerd, en het voortgezet gebruik van versterkende middelen met een goed dieet, werd zorgvuldig nagekomen, met dat gevolg dat zij volkomen herstelde en gezond bleef.

In de maand Maart 1833 verlostte zij buitengewoon spoedig van een gezond groot kind. De zamentrekking der baarmoeder had waarschijnlijk zeer langzaam plaats, althans men verhaalde mij dat zij spoedig na de verlossing een hevigen vloed had gekregen, welke eerst na verloop van eenige uren gestild

was, en dat zij dagelijks nog rood helder bloed had geloosd, tot op den 9den dag, toen zij zeer groote stukken was kwijt geraakt met opvolgenden hevigen vloed, zoodat men voor haar leven vreezende mij ijlings deed ontbieden.

Ik vond haar zeer zwak, met een koortsachtige heete huid, en doodsbleek aangezigt. Zij klaagde over koude en lendenpijn. Doch overigens waren er geene teekenen van ziekte. Ik schreef adstringentia voor, en hiermede scheen de vloed te verminderen, doch vernieuwde zich drie morgens tusschen vier en vijf uren, zoodat ik bij de adstringentia des avonds de sulph. chininae gaf, met dat gevolg, dat dezelve geheel ophield; de lijderes was geheel zwak, en gebruikte ook nu weder niet regelmatig de haar voorgeschreven middelen. Den 1 April schreef ik haar een decoct. cort. peruv. voor en den 3den verhaalde zij mij, dat zij er slechts drie lepels van had gebruikt, omdat zij meende, dat daardoor ontlasting was ontstaan, waaraan zij sedert gisteren morgen zeer hevig laboreerde, zoodat zij zich bijna niet durfde bewegen. Ik schreef haar een sol. salep. met syr. pap. albi. voor, en ging hiermede eenige dagen voort. De ontlasting verminderde tot op drie maal dunne grootte stoelgangen des nachts. Ik voegde hierbij de sulph. chininae gr. x. in twee dagen, waarop de lijderes meer uitwasemende en voorts zonder verandering bleef, ik voegde er gr. x. Salicine bij, in twee dagen, waarop de lijderes minder uitwasemde en de ontlasting tot op eens dun en overvloedig verminderde. Ik schreef haar daarna een decoct. rad. columb met casc. en cinnam. en een half onz syr. pap. albi.

voor, op den 9 April, en herhaalde dit op den 10 April. — De ontlasting bleef eens en twee maal in den morgenstond, in groote hoeveelheid en dun. — Den 11 April schreef ik weder de sol salep. met x. gr. Salicine en syr. pap. albi. voor.

Den 13de, gisteren geene ontlasting; heden morgen een gebonden stoelgang. Ik schreef voor.

℞. Salicini. gr. VIII.
Sol. salep. unc. VIII.
Aq. cham. ℥. IV.
Syr. alth. ℥. I. β.
m. d. s. a. u. 1½. l.

Den 15de, de ontlasting blijft gebonden, dezelfde middelen worden voorgeschreven. Den 18de de lijderes bevindt zich wel, de ontlasting blijft natuurlijk, de zwakte vermindert; zij verkiest geene geneesmiddelen meer, en is verder gezond gebleven.

N°. 38. *Febr. int. tert.*

H. v. d. W.... 17 jaren oud, genoot tot hiertoe eene goede gezondheid, toen hij den 29 Maart 1833 na het vatten van koude door koorts werd aangetast. Den 5 April verzocht hij mijnen raad, tegen een zuivere anderen daagsche koorts. Hij had trage stoelgang, maar was anders in den koortsvrijen tijd volkomen gezond. Ik schreef hem een purgans voor. Den 6 April kwam de koorts als naar gewoonte 2 uren vroeger, des morgens ten 8 ure. — Ik schreef hem de volgende poeders voor, om op den 7den te gebruiken, ℞. Salicini. gr. VI. Sacch. alb. dr. II — m. f. pulv. N°. VI. d. s. a. u. 1 p. De koorts scheen nu eenen anderen typus aan te nemen, en kwam op den koorts vrijen dag van den 7den des morgens om-

streeks 11 ure, en duurde tot 2½ uur, en herhaalde zich den 8sten des morgens ten 10 ure; terwijl den lijder na drie dagen iederen dag de koorts gehad te hebben, den 9den geheel vrij bleef. De poeders waren op den 7den en 8sten tusschen de koorts gebruikt, en ik schreef hem den 10den smorgens het volgende mixtuur voor. ℞. Salicini gr. vi. extr. hel. dr. i. aq. dest. ℥. iv. syr. alth. ℥. β. m. d. s. a. u. 1 l. buiten de koorts.

Den 11, 13, en 15de werdt dit mixtunr herhaald, met dat gevolg, dat de koorts die den alle daagschen typus had aangenomen, verminderde en geheel weg bleef. — Den 16den schreef ik den lijder nog confortantia voor, om de krachten te herstellen. Na dien tijd is hij gezond gebleven.

No. 39. *Pthisis. pituitosa.*

Vrouw Fl... 61 jaren oud, zwak, teeder van gestel, en van een zenuwachtig temperament, laboreerde van tijd tot tijd aan tusschenpoozende koortsen en riep daartegen nu en dan mijne hulp in. Zij woonde een uur van hier, in een laag, vochtig huis. In het najaar laboreerde zij aan een febris intermittens mucosa; na dien tijd bleef zij zwak en sukkelend. — Den 9 April werd ik verzocht haar te bezoeken, en vond haar toen zeer zwak, met eenen sterken slijmhoest, nachtzweet, kleine zwakke pols, geen eetlust, zuivere tong, oprisping van zuur. Zij had tot voor 8 dagen, eenen geruimen tijd aan diarrhoea gelaboreerd, en thans zeer moeijelijke stoelgang. Ik schreef haar 3 pillen van extr. alois aq. voor, en het volgend mixtuur.

℞. Salicini. gr. x.
Pulv. G. arab. ℥.
Aq. cort. aur. ℥. VIII.
Syr. alth. ℥. I.
m. d. s. a. u. 1 l.

Den 11 en 14 April werd dit mixtuur herhaald, omdat de patient volgens hare meening verbeterde en den 16 April bezocht ik haar andermaal. Zij verhaalde mij dat zij gisteren veel mindere koorts had gehad, en van daag daarvan nog niets had gevoeld, zoodat zij zich buiten de zwakte zeer redelijk gevoelde. De hoest en fluimloozing was merkelijk verminderd en de eetlust verbeterd. Ik vond hare pols zeer zwak doch overigens natuurlijk; de stoelgang volgde alleen op het gebruik der purgeerpillen. Ik schreef haar het volgende voor.

℞. Extr. cort. Per. Rubri. dr. I.
Salicini. gr. x.
Pulv. G. arab. ℥. I.
Aq. cort. aur. ℥. x.
Syr. alth. ℥. I. β.
m. d. s. a. u. 1 l.

Den 18: De hoest en slijmuitwerping zijn weder vermeerderd; de zwakte blijft dezelfde; de lijderes klaagt over de voorgeschreven middelen, en verzoekt om het vorige drankje te mogen hebben, waaraan voldaan werd door hetzelfde mixtuur voor te schrijven, zonder ext. cort. per.

Den 21 April. De lijderes weder bezoekende vond ik haar zeer verbeterd. De medicijnen waren goed verdragen, de hoest en fluimloozing was verminderd en de eetlust iets verbeterd; de pols blijft nog zeer

zwak doch natuurlijk. Met het gebruik der Salicine en demulcentia wordt voortgegaan tot den 6 Mei toen ik de patient, haar weder bezoekende, merkelijk beter vond. Zij hoestte niet meer, had goeden eetlust, en behoorlijke spijsvertering; de stoelgang was geregeld, zonder het gebruik van purgeerpillen. De pols ofschoon merkelijk verbeterd, bleef nog zwak, waarom ik op haar verzoek versterkende droppelen voorschreef. Na dezen tijd nam de lijderes langzaam in krachten toe, en verkreeg weder hare vorige gezondheid.

No. 40. *Pthis. pituitosa — purulenta.*

Jufv. L. v. B... 63 jaren oud, laboreerde sints jaren aan een slijmhoest, die voor omtrent drie jaren door het vatten van koude in pthisis pituitosa overging, waarvan ik haar echter gelukkig herstelde, zoodat hare gewone slijmhoest alleen overbleef. In het begin der maand Mei 1833 werdt zij weder door een catharris pulmonalis aangetast, en riep hier tegen mijnen raad in, toen het onstekingachtige tijdperk bijna was voorbij gegaan, zoodat ik haar in eenen zeer verzwakten toestand, met febris hectica, aanhoudenden hoest, en het opgeven van een aanzienlijke hoeveelheid slijm, en etterachtige fluimen aantrof. De tijd van antiphlogistiesch te werken, was voorbij gegaan, en de vermindering der krachten lieten slechts eene afleidende behandeling met krampstillende middelen en demulcentia toe; en hiermede had ik het geluk van eenigen stilstand in den loop der ziekte te bewerken. De koorts kwam geregeld na den middag, de hoest vermeerderde dan en duurde den geheelen nacht met een hevig nachtzweet

voort. De tong bleef slijmerig beslagen, de eetlust was gering; de etterachtige fluimloozing verbeterde; de slijmloozing bleef aanzienlijk; de pols zeer zwak; de stoelgang traag; de urin troebel met een sediment dat meer naar het sedimentum lateritium, dan wel naar het purulente geleek. Den 16 Mei schreef ik haar het volgend mixtuur voor: ℞. Salicini. gr. VIII. ulv. G. arab. dr. III. aq. cort. aur. ℥. v. syr. alth. ℥. I. m. d. s. a. u. 1 l. en liet dit met eenige wijzigingen van extr. hyosc. of decoct. rad. alth. voortgebruiken tot den 25 Mei, met dat gevolg dat de lijderes veel verbeterd was, de koorts en het nachtzweet hadden geheel opgehouden, de tong was bijna zuiver geworden, en de eetlust begon te komen; doch de krachten vermeerderden niets, waarom ik een decoct. cort. peruv. met lichen. Island. en Rad liq. met zeer slecht gevolg beproefde; dit toeschrijvende aan de cortex. zoo schreef ik den 26 Mei de lich. Island. met liq. voor, doch bevond dat de lijderes ook deze niet verdragen kon, zoodat ik den 27 Mei haar andermaal een mixtuur met gr. x. Salicine voorschreef, en hiermede met goed gevolg voortging. Intusschen kwamen de krachten zeer weinig bij, en ik zag mij in het begin van Junij andermaal genoodzaakt de cort. peruv. te gebruiken, welke nu goed verdragen werd, en de lijderes volkomen herstelde.

---

§ 3.

Over de Geneeskrachten der Salicine.

Daar de Salicine eenen sterken doordringenden bitteren en eenigzins zamentrekkenden smaak heeft,

zoo kan men dezelve reeds a priori onder de eenvoudig bittere middelen (amara sincera,) rangschikken; en de eerste werking derzelve moge alzoo de *eenvoudige tonische versterkende kracht* genoemd worden. De ondervinding bevestigd dit ook ten duidelijkste; de Salicine immers versterkt de maag, wekt den eetlust op, en bevordert de spijsverteering.

Men een goed gevolg schreef ik dezelve in maag zwakte, bij cachectische slijmachtige, en phlegmatische gestellen voor. Bij cardialgia, werkt zij met Subnitras Bismuthi verbonden zeer heilzaam. Hare tonische kracht is echter ligt voorbijgaande en niet dan een herhaald gebruik van aanzienlijke giften van 10 — 20 — 30 gr. in de 24 uren levert duurzame versterking, en verbetering op.

Eene tweede en wel de voornaamste kracht der Salicine is de *koorts verdrijvende* waarin zij gelijk staat met de kinine, cinhonine, piperine en zwavelzure kinine. De waarnemingen van de aangehaalde schrijvers alsmede mijne waarnemingen (*) bevestigen dit volkomen.

Met dat al bepaalt zich deze werking alleen tot de tusschenpoozende koortsen, en men zoude daarom deze koortsverdrijvende kracht, even zoo goed zenuwkracht kunnen noemen, en stemmen alzoo daarin overeen met de schrijvers, welke de koortsverdrijvende kracht der kina, of deszelfs alcalische bereidingen een zenuwkracht noemen. (**) Miquel die het

(*) Zie de waarnemingen vermeld onder No. 1, 4, 5, 6, 7, 11. en 15.

(**) L. W. Sachs die china und die krankheiten welche sie heilt. Koningsberg 1831.

eerst de salicine tegen de tusschenpoozende koortsen gebruikte, zegt dat zij somwijlen ook de koortsen geheel wegnam, waarbij de sulp. chin. zonder werking bleef, en verklaart ook in andere omstandigheden het tegendeel te hebben ondervonden. Beide heeft ook mij de ondervinding onderscheidene malen bevestigd. (*) Men moet hierbij niet uit het oog verliezen dat zulks van vele omstandigheden kan afhangen, zoo als onder anderen, van de oorzaak die de koorts heeft voortgebragt.

Wat de dosis betreft, die er noodig is tot het wegnemen van een tusschenpoozende zuivere koorts, omtrent dezelve laat zich niets bepaald vaststellen. Immers uit de medegedeelde waarnemingen zoo wel als uit mijne nadere bevindingen is het mij genoegzaam gebleken, dat nu eens 8 — 20 grijnen, dan weder 40 noodig waren, tot het wegnemen van de koorts, en dat in sommige gevallen gelijk ik boven opmerkten de Salicine, zeer weinig werking op de koorts uitoefende, daar dezelfde hoeveelheid zwavelzure kinine de koorts geheel wegnam.

Miquel meende dat zij over het algemeen zelfs in grooter giften toegediend dat onaangenaam gevoel van hitte in de maag niet veroorzaakte welke het gebruik der zwavelzure kinine dikwijls zelfs in geringe giften te weeg brengt, zoo dat zelfs eene gift van 50 gr. geen onaangename gewaarwording veroorzaakte. (**)

In zoo groote gift heb ik de Salicine nooit gebruikt, maar in kleinere giften heb ik echter opgemerkt, dat

(*) Zie de 9, 16 17 en de 32 waarneming.

(**) Zie Richter, L. c. Suplem-Band. s. 70.

zij voor de eerste maal aangewend, bij sommige lijders dezelfde terugwerking te weegbrengt, welke de zwavelzure kinine voor de eerste maal toegediend bij sommige gestellen veroorzaakt, zoo dat ik in de dosis van beide middelen, geen onderscheid heb gemaakt, nog eenig onderscheid in de werking bij de eenvoudi-koortsen heb opgemerkt.

Doctor Linz en Stegmeijer meende ook dat de Salicine even sterk werkte als de zwavelzure kinine, doch Buchner en Stam deelen in het gevoelen van Miquel, dat er van de *Salicine* veel grooter giften vereischt worden. (*)

De weder instortingen heb ik na het gebruik der Salicine even zeer opgemerkt, als na het gebruik der zwavelzure kinine; echter ook niet meerder dan na het gebruik van de laatstgenoemde, waaruit ik besluit dat dit afhangt van de oorzaken welke de koorts voortbrengen, en van de handelwijze der reconvalesenten, of zij zich aan dezelfde oorzaken al of niet blootstellen.

Wat den tijd van toediening betreft, zoo laat zich ook hierin even zoo min als van andere koortsverdrijvende middelen iets bepaalds vast stellen. In het algemeen toch kan men daaromtrent alleen zeggen, dat dit middel het beste toegediend wordt buiten den koorts aanval, en wel zoo kort mogelijk voor denzelven; in welk opzigt de werking der Salicine volkomen met die der andere koortsverdrijvende middelen overeenstemt; bij de zuivere alle daagsche en anderen daagsche koortsen gebruikte ik daartoe doorgaans 20 gr: in 4 giften, en bij de derden daagsche 30 gr: in 6 giften,

(*) Zie Stam in zijne Diss. Inaug.

zoodanig dat ik 4 of 6 halve uren voor de koorts aanval liet beginnen, en hier op bleef deze terug, of deed een geringe aanval, welke dan weder op dezelfde wijze of door een geringer gift werd weggenomen.

In de aanhoudend nalatende koortsen heb ik enkele malen met goede uitwerking gebruik van de Salicine gemaakt in het tijdperk van het afgaan der koorts; vooral dan, wanneer ik daarmede zwakke slijmachtige lijders, met trage spijsverteerings werktuigen, en een phlegmatiesch temperament, behandelde.

Meer echter heb ik dezelve gebruikt bij de slijmkoortsen, wormkoortsen en de uitteerende koorts.

De Salicine werkte dan niet alleen koortsverdrijvend, maar verbeterde ook de werking der slijmvliezen, en verminderde bovendien bij de hectische koorts aanmerkelijk het sterk zweeten. (*)

Na Buchner hebben gelijk wij zagen, ook Dr. Graff, Linz en Stegmeijer, de Salicine met vrucht bij de *pthisis pituitosa* en *catharrus chronicus pituitosus* aangewend; en dit leidt mij tot de derde werking, welke ik van de Salicine meen te moeten aangeven, naamlijk *de werking op de Slijmvliezen.* In het algemeen versterkt de Salicine de slijmvliezen, niet alleen bij eene vermeerderde slijm afscheiding, verbonden met zwakte van deze deelen, zoo als in de pthisis pituitosa en fluor albus dikwijls het geval is, maar zij verbetert ook den tragen en werkeloozen toestand dezer deelen, zoo als bij de dijspepsia mucosa en febris mucosa lenta ten duidelijkste zigtbaar is. Dat de willigen bast zelve in het algemeen zeer

(*) Vergelijk de 10, 21, 22, en 29ste waarnemingen.

heilzaam werkt in alle soorten van chronische slijmvloed, vooral wanneer die door zwakte veroorzaakt is, en onderhouden wordt (*) heeft reeds de ondervinding in de vorige eeuw genoegzaam bewezen, en het schijnt alsof deze werking geheel is overgebleven in de Salicine.

In de pthisis pituit: en febris mucosa lenta, werkt de Salicine bijzonder heilzaam, ook als koorts-verdrijvend middel tot beteugeling der onregelmatige koorts aanvallen. (**)

Niet dat zij in staat is om de reeds vergevorderde pthisis pituitosa te herstellen, vooral wanneer de krachten sterk verminderd zijn, maar bijzonder in het begin der ziekte, te meer daar zij met pulv. G. arab. of andere demulcentia bijzonder vroeg verdragen wordt, den hoest vermindert, de spijsvertering verbetert, en het nachtzweet en de koorts tegengaat. (***) Men verwachte echter niet dat zij direct de krachten verbetert, want hierin staat zij gelijk tot de cortex Salix, als de zwavelzure kinine tot de kina. Doctor LINZ en STEGMEIJER roemden dezelve bijzonder in deze ziekte, en prezen haar dan ook nog aan, als er reeds diarrhoea aanwezig was, welke ook door de Salicine zou verminderd worden; doch dit heeft mij niet mogen gelukken, daar ik bij pthisici, waarbij reeds diarrhoea aanwezig was geen uitwerking van de Salicine bespeurde, ofschoon ik bij de diarrhoea chronica, habitualis, of door andere oorzaken nu en

(*) Zie RICHTER Ausführliche Arzneimittellehre B. I. s. 459.

(**) Vergelijk de 10, 20, 21, 22 en 28sten waarnemingen.

(***) Vergelijk de waarnemingen onder No. 33 en 40 vermeld.

dan niet zonder vrucht mij van dit middel in verbinding met anderen bediend heb. (*)

In de fluor albus zag ik menigmaal de beste uitwerking op het gebruik van het decoct. of extract. Salicis en in navolging hiervan beproefde ik ook de Salicine die in sommige gevallen boven mijn verwachting voldeed (**) en vooral dan zich zeer werkzaam betoonde als de ziekte voornamenlijk door zwakte werd veroorzaakt.

De vorm waarin de Salicine het meest en naar ik meen het geschikst gebruikt wordt, was die van poeder of mixtuur. In poeders met suiker heeft mij de Salicine altijd voldaan, bij zuivere tusschenpoozende koortsen onmiddelijk voor den koorts aanval, in giften van 4 — 6 gr. alle uur of halfuur of wel bij derdendaagsche koorts in twee of drie aanzienlijke giften van 8 gr. De geringere giften van een en twee grijnen pro dosi alle uur gedurende den koorts vreijen tusschentijd gebruikt, kwamen mij voor, over het algemeen, voordeelig tegen de koorts te werken. Ook scheen het mij naderhand toe dat de bijvoeging van pulv. G. arab. de werking tegen de koorts bevorderde. In mixtuur bij zwakte der spijsverteerings werktuigen, verbond ik het dikwijls met goed gevolg met extr. helenii, een of ander aromatisch water, of bij een weinig slijmachtigen toestand of ligte gastrische aandoening met extr. graminis.

(*) Vergelijk de waarnemingen onder No. 27 en 37 vermeld.

(**) Vergelijk mijne 3, 14, 19, 23, en 24ste waarnemingen.

§ 4.

Over het gebruik der zwavelzure Kinine, Piperine en Salicine bij tusschenpoozende Koortsen.

Is het eene bewezene waarheid, dat wij aan de weldadige vorderingen in de scheikunde, de kennis van vele enkelvoudige middelen in de Geneeskunde te danken hebben, en daardoor meer in staat gesteld zijn, om aan bijzondere genezings-aanwijzingen te kunnen voldoen, het is niet minder waar, dat er eene ondervinding van vele jaren vereischt wordt, om over de werking van sommige nieuwe geneesmiddelen met grond te kunnen oordeelen. Immers hoe groot de roem moge zijn welke er van sommige geneesmiddelen eerst uitgaat, en hoezeer derzelver krachten, in den beginne uitbundig worden geprezen, geraken zij desniettemin dikwijls spoedig geheel in vergetelheid, en worden eerst na meer bezadigde en onbevooroordeelde beproeving naar hare juiste waarde geschat.

Eene voorname oorzaak van den lof welke men aan de nieuw ontdekte enkelvoudige ligchamen als geneesmiddelen toezwaait, meen ik daarin te moeten zoeken, dat men dikwijls al de geneeskundige eigenschappen in de enkelvoudige middelen meent op te merken, welke men bij de zamengestelde ligchamen, waaruit zij getrokken zijn, in onderscheidene ziekten ontdekt heeft. Wij mogen b. v. in de kinine, piperine en salicine, de koortsverdrijvende kracht van de kina, van de peper, en van de witte willigenbast

wedervinden, doch wij missen zeer veel van de andere werkingen, welke deze middelen op het menschelijk ligchaam uitoefenen, en het is hieraan zonder twijfel toe te schrijven, dat nu eens de zamengestelde, dan weder de enkelvoudige geneesmiddelen de beste uitkomsten opleveren.

Over het algemeen is men het in de geneeskunde daarin genoegzaam eens, dat de kinine, piperine en salicine, de koortsverdrijvende kracht van de ligchamen waaruit zij zijn bereid, bevatten, en alzoo in een eenvoudigen staat, en geringer hoeveelheden de verlangde werking te weeg brengen, maar de ondervinding aan het ziekbed bewijst ten duidelijkste, dat het echter niet onverschillig is, welke van deze middelen men aanwendt.

En daar ik door het jaarlijks behandelen van een menigte lijders met tusschenpoozende koortsen, in de gelegenheid ben geweest, om deze middelen menigmaal te gebruiken, en deszelfs verschillende werking nu en dan op te merken, zoo acht ik het niet geheel en al nutteloos sommige mijner opmerkingen hier te laten volgen.

1. *Over het gebruik van deze middelen bij de eenvoudige tusschenpoozende koortsen.*

Met de benaming van eenvoudige tusschenpoozende koortsen, bedoel ik hier de zoodanige, waarbij onze eenige of voornaamste aanwijzing bestaat in het wegnemen van de koorts, om het even, of dezelve na het opheffen der oorzaken of complicatien, of na eene aanhoudende koorts overblijft; want eigenlijk ontmoeten wij even zoo weinig zuivere tusschenpoozende koortsen, als andere soorten van *morbi simplices*.

Dat het bij deze koortsen onverschillig is, welk der koortsverdrijvende middelen, men aanwendt, zou men, de zaak oppervlakkig beschouwende, moeten gelooven, als men van het algemeene aangenomen gevoelen uitgaat, dat de zwavelzure kinine, piperine en salicine de koortsverdrijvende kracht bezitten van die middelen, waaruit zij getrokken zijn; maar gelijk de laatsten verschillende werkingen op het menschelijk ligchaam uitoefenen, zoo ook bezitten de eersten nog meerdere eigenschappen, dan alleen de koortsverdrijvende.

Te zamen schijnen de drie opgenoemde middelen op het zenuwknoopstelsel opwekkend en krampstillend te werken, en het schijnt hierdoor dat zij de koorts wegnemen. Dan behalven deze werking bezit de zwavelzure kinine, (welke ik hier om deszelfs gemakkelijker bereiding, grootere oplosbaarheid en sterker werking dan de zuivere kinine liefst noeme), nog de eigenschap om op de huid te werken, en het plastische huidstelsel tot grooter werkdadigheid op te wekken. — Of deze werking echter direct door het zout of wel indirect door de ontleeding van hetzelve, en alzoo door het zwavelzuur wordt voortgebragt, laat zich moeijelijk bepalen, maar zeker is het dat de werking van het zwavelzuur op de huid niet geheel en al door deszelfs verbinding met de kinine is verloren gegaan. Immers de ondervinding leert ten duidelijkste dat op het gebruik van dit zout, de lijders meer zweeten, dan op het gebruik der kinine en salicine.

De piperine ofschoon niet geheel en al ontbloot van deze kracht, is echter veel zwakker en bepaald

zich meer tot opwekking van het groote bloedvaatstelsel en inwendige verhitting. Deze werking schijnt voornamelijk aan de nog overig zijnde harstdeelen uit de peper te moeten worden toegeschreven, welke, zoo als de ondervinding geleerd heeft, van de piperine, tot geneeskundig gebruik, niet moeten worden afgescheiden. Men merkt deze werking meestal zeer spoedig na deszelfs gebruik op bij gevoelige lijders, bij wie dan ook behalve eene gloeijing en verwarming in de maagstreek weldra het zweet op de bovenlip te voorschijn treedt.

De Salicine daarentegen werkt minder spoedig, bepaalt zich meer tot de maag, met een tonisch bittere kracht, en vervolgens op de slijmvliezen, zonder veel invloed uit te oefenen op het bloedvaatstelsel.

Uit deze verschillende wijze van werking in het algemeen, zoo wel als uit onze bevinding aan het ziekbed, besluit ik tot de volgende opmerkingen:

1o. De zwavelzure kinine verdient de voorkeur bij de tusschenpoozende koortsen, welke het gevolg zijn van catharrale of rheumatische oorzaken of complicatien.

2o. De zwavelzure kininie verdient de voorkeur bij de zoogenaamde febris subintrans, en subcontinua. In beide gevallen omdat zij meer invloed heeft op de werking van het huidvaatstelsel, de uitwaseming bevordert, het koude tijdperk der koorts verkort, en door deszelfs werking op de huid in het laatste geval gemakkelijker verdragen wordt. En om deze reden ook moeten wij de voorkeur geven aan de zwavelzure kinine, wanneer men door groote gif-

ten kort voor den aanval, bij voorbeeld van een hardnekkige derdendaagsche koorts, dezelve zoekt weg te nemen en de eetlust buiten de koorts zeer sterk is, want bij zoodanige lijders ziet men niet zelden op het gebruik der salicine of piperine wel de koorts weg blijven, doch te gelijk een nieuwe gastrische aandoening zich ontwikkelen.

3°. Eene tegenaanwijzing van de zwavelzure kinine heb ik altijd gevonden bij zwakke, tot sterk zweeten geneigde lijders, alsmede bij zoodanige personen die van een bloedrijk temperement, gedurende en bijzonder een geruimen tijd na de koorts met sterke bloedophooping naar het hoofd, en zware hoofdpijn gekweld waren: in beide gevallen bediende ik mij met veel voordeel

4°. Van de Salicine. Bij zwakke en tot zweeten geneigden personen verbeterde dezelve (in matige giften toegediend) niet alleen de spijsverteering maar beteugelde zij ook het te sterk zweeten, terwijl ik bij geneigdheid tot bloedophoping in het hoofd, of sterke hoofdpijn, daarvan geen vermeerdering kon ontdekken, ook zelfs bij giften van 6 en 8 grijnen pro dosi.

5°. Dezelfde tegenaanwijzingen, welke ik tegen de zwavelzure kinine aangaf 3°. moet ik ook tegen het gebruik der piperine aanvoeren maar zij verdient ten

6°. Onze aanprijzing bij het phlegmatische temperament, waar een trage bloedsomloop, verzwakte spijsverteering en algemeene zwakte plaats heeft; hier werkt zij meer doordringend, en strekt hare

werking zich verder uit, dan de zwavelzure kinine en Salicine.

7°. De piperine, zoo wel als de salicine verdient vervolgens de voorkeur bij zoodanige lijders die dikwijls aan tusschenpoozende koortsen laboreren, of aan gedurige weder instortingen zijn blootgesteld en bij wie men van wege het menigvuldig gebruik der zwavelzure kinine, reeds tot zeer groote giften van dit middel ter beteugeling der koorts moet gebruik maken. Hier schijnt de natuur dikwijls eenen anderen stimulus te begeeren waaraan zij minder gewoon is.

8°. Niet alleen bij algemeene zwakte maar ook bij zwakte der spijsverterings werktuigen, verdienen de Salicine en ook de piperine meerder aanprijzing dan de zwavelzure kinine. Immers zij worden niet alleen beter verdragen maar versterken ook meer de maag.

9°. Bij die soorten van koortsen, bij welke zich of door hunnen langen duur, of door eene kwaad sappige gesteldheid der vochten, eene beginnende ontsteking van de milt of lever, of wel verweeking van deze deelen gedurende den koortsaanval begint te ontwikkelen, voldoet de zwavelzure kinine het best aan onze indicatie om de koorts te verdrijven, en veroorzaakt een tegenwerking in het huidvaatstelsel, waardoor met het ophouden der koorts de ontsteking in verdeeling overgaat.

10°. Bij die koortsen in welke beginselen van waterzucht worden waargenomen, werkt de zwavelzure kinine veel beter dan de Salicine en piperine, ten zij de lijder een cachectisch gestel, of phlegmatisch temperament met algemeene zwakte verbonden bezit,

in welk geval ook de Salicine en de piperine met vrucht gebruikt worden.

2. *Over het gebruik van deze middelen, bij de koortsen met een ontstekingachtig karakter.*

De koortsen met een zuiver ontstekingachtig karakter, laten het gebruik van deze middelen niet eer toe, dan nadat de plaatselijke ontsteking door eene ontsteking werende behandeling bijna geheel heeft opgehouden te bestaan; men kan dan zelf ook nog alleen met de noodige voorzichtigheid gebruik maken van de zwavelzure kinine gedurende de zuivere tusschenpoozing, terwijl de piperine en Salicine hier niet verdragen worden, en of eene vermeerdering van ontsteking of eene gastrische aandoening veroorzaken.

Geheel anders is het gelegen met de tusschenpoozende koortsen, bij welke door hevigheid of langen duur, een ontstekingachtig karakter zich begint te ontwikkelen. Hier kan men in het begin der ontsteking met de noodige voorzorg (van plaatselijke ontsteking werende behandeling of andersints) gebruik maken van deze koortsverdrijvende middelen, hoewel de voorkeur bijzonder aan de zwavelzure kinine moet worden gegeven. Beter nogthans is het, dat men na het ontstaan van de eene of andere plaatselijke pijn gedurende den koorts aanval, (bij voorbeeld in de milt of lever) deze koortsen, gedurende de tusschenpoozing tegengaat, en alzoo de ontwikkeling van de ontsteking voorkomt, zonder dat men daarbij de tegenaanwijzingen van de koorts verdrijvende middelen, geheel en al uit het oog verliest.

Tot de gemengde ontsteking koortsen behooren

vooral de zinkingachtige en rheumatische tusschenpoozenden koortsen: in welke ofschoon zij in hun begin, vooral wanneer zij hevig zijn, meer tot de aanhoudend-nalatende behooren, de aanwending van deze middelen alle aanprijzing verdient.

De zinkingachtige koorts neemt dan vooral den tusschenpoozenden typus aan, als de zinkingstof zich tot de slijmvliezen van de maag of het darmkanaal bepaalt, en het is dan bij voorkeur, dat de zwavelzure kinine wanneer het ontstekingachtige karakter niet te hevig is, gebruikt moet worden, omdat de piperine en Salicine, volstrekt niet verdragen worden, daar zij de droogheid der tong, de dorst, de koorts en met een woord de ontsteking vermeerderen, (gelijk zulks uit de 16 waarneming blijkt.) Men houde hier evenwel bij in het oog, dat men de kritische uitgang welke deze ziekte door de huid vordert, te gelijk door andere middelen moet blijven bevorderen. De lijder moet zich in het bed houden, de uitwaseming door het gebruik van verdunnende en zacht zweetdrijvende dranken bevorderen, of wel door baden, of wasschingen aan den gang helpen. Ik verbind in deze omstandigheden de zwavelzure kinine (die hier door zijne werking op de huid, een ziekte verplaatsing van de catharrale stof, van de slijmvliezen des darmkanaals, naar de huid schijnt te bevorderen), met een infusio sambuci, rob sambuci, of naar gelang der omstandigheden, bij minder hevige ontsteking of bij een rheumatische aard met decoct. lignorum.

Wanneer evenwel het ontstekingachtige karakter is voorbijgegaan en de koorts meer het slepende karakter van de febris mucosa heeft aangenomen, wan-

neer de tong met een taai slijmerig beslag belegd is, en de lijder van een phlegmatisch temperament is, dan zal men met meer voordeel van de piperine en Salicine gebruik kunnen maken dan van de zwavelzure kinine.

Bij de rheumatische koortsen verdient de zwavelzure kinine, even als bij de zinkingachtige den voorrang; omdat zij meer op de huid werkt, en hierdoor den kritischen uitgang dezer ziekte bevordert.

In het tegenovergestelde ziekelijk karakter van het bloedvaatstelsel, in tijpheuse, rotachtige of cachectische zamenstelling derzelve, blijft ook altijd de zwavelzure kinine boven de andere werkzaam, en het schijnt ook hieruit te blijken, dat de werking van het zwavelzuur, door deszelfs vereeniging met de kinine niet geheel is verloren gegaan.

3. *In de koortsen met een heerschende aandoening van het zenuwstelsel.*

In de tusschenpoozende koortsen met een heerschende werking van het zenuwstelsel of met zware zenuwtoevallen, heb ik nooit van de piperine durven gebruik maken, eendeels omdat dit middel mij te verhittend voorkwam, en anderdeels omdat mij de werking van de zwavelzure kinine, in deze omstandigheden te goed bekend was, om een ander middel te beproeven; de zwavelzure kinine blijft dan ook bij mij tot hiertoe het hoofdmiddel onder de koortsverdrijvende middelen, te meer daar er met dit soort van koortsen toch meestal eene gastrische ongesteldheid gepaard gaat, het zij dan dat deze de oorzaak der ziekte is, het zij dat zij door de hevigheid der ziekte of uit eenige andere oorzaak is ontstaan. —

Deze laatste omstandigheid was voor mij ook altijd een tegenaanwijzing om van de Salicine niet dikwijls gebruik te maken, zoodat ik ook dit middel slechts bij ligte zenuwtoevallen, heb gebezigd; en in die gevallen heb ik er dezelfde uitwerking van gezien als van de zwavelzure kinine.

4. Bij de koortsen met een heerschende werking der weder voortbrengende werktuigen.

1. Zuivere gastrische koortsen.

Zonder twijfel gaan verre de meeste tusschenpoozende koortsen van gastrische toevallen vergezeld, doch het maakt voor den practischen Geneesheer een groot onderscheid, vooral met betrekking tot het stuiten van de koorts, of deze gastrische ongesteldheden de koorts zelf hebben veroorzaakt, of zij van het begin der ziekte aanwezig zijn geweest, dan wel of zij als gevolgen van dezelve door het te lang voortduren der koorts of uit andere oorzaken haren oorsprong nemen. — Daar echter ons gemaakt plan niet gedoogt, hierbij stil te staan veronderstel ik eene koorts met een gastrischen toestand, die, om welke reden dan ook, moet worden tegen gegaan. En dan is het ook hier weder de zwavelzure kinine, die de eerste plaats verdient, omdat zij minder tonische kracht bezit, en bij eene vermeerderde werkzaamheid of ligte irritatie der slijmvliezen van het darmkanaal zoo wel als bij eene ophooping van gastrische stoffen in de maag gemakkelijker verdragen wordt, dan de piperine en salicine. Men houde hier evenwel bij in het oog, 1°. dat de giften niet te groot moeten zijn, daar zij in dit geval dezelfde nadeelige gevolgen zou na

zich slepen als de peperine en salicine, en 2_0. dat er eene saburrale gastrische toestand moet aanwezig zijn, en de lijder geene algemeen zwak ligchaam, trage constitutie, met werkelooze slijmachtige spijsverteerende werktuigen moet bebben, in welk geval de piperine en salicine veel beter zullen werken gelijk wij bij de slijmkoortsen nader zien zullen.

Overigens moet ik opmerken dat over het algemeen de lijders bij gastrische ongesteldheden, de zwavelzure kinine met minder tegenzin gebruikten dan de salicine en piperine; dat deze laatste de gastrische verschijnselen ligtelijk vermeerderen, en misselijkheid, en braking veroorzaken, terwijl de eerste spoedig deszelfs resolverende en zuiverende werking aan de randen der tong kenbaar maakt.

In verbinding met resolverende middelen bij de gastrische koortsen, kan men ook van de zwavelzure kinine met veel voordeel (zoo het gebruik der koortsverdrijvende middelen noodzakelijk is) gebruik maken, maar van de piperine en salicine, om de boven aangegeven reden niet.

2. *Tusschenpoozende Galkoortsen.*

Bij de galkoortsen zijn onze koortsverdrijvende middelen wel het minste aangewezen, zij worden dikwijls slecht verdragen, en echter is men somwijlen verpligt van dezelve gebruik te maken. De beste uitwerking heb ik in deze omstandigheden gezien van het gebruik der zwavelzure kinine, zoo veel mogelijk in den vrijen tusschentijd, terwijl ik niet zoo zeer op den bitteren smaak, welke bij deze ziekte bijzonder sterk, op het gebruik der koortsverdrijvende middelen volgt, lette, als wel op

de overige kenteekenen, van de aanwezigheid der gal in het darmkanaal.

3. *Slijm en Wormkoorts.*

Men is veelal gewoon deze koortsen als identisch te beschouwen, en derzelver menigvuldige, ja ik zou bijna zeggen, noodwendige verbinding regtvaardigt dit gevoelen. Zonder mij bij het overige der behandeling op te houden, moet ik echter met betrekking tot het tegengaan der koorts opmerken, dat men 1° bij een eenvoudige slijmkoorts uit eenen ligten ontstekingachtigen toestand of vermeerderde werkdadigheid (irritatio) der slijmvliezen van het darmkanaal geboren, in deszelfs begin meer uitwerking zal zien van de zwavelzure kinine dan van de piperine of salicine.

Geheel anders is het gelegen, in het volgende beloop der ziekte, wanneer de irritatie voorbij is, of eene trage werkelooze, meer passive dan active werkdadigheid der slijmvliezen, om mij zoo eens uit te drukken, aanwezig is. In beide gevallen zag ik de beste uitwerking, van het gebruik der salicine, niet alleen in de spoediger afscheiding der slijm en versterking der slijmvliezen, maar ook de koortsachtige verschijnselen bleven op deszelfs gebruik veel spoediger terug dan op het gebruik der zwavelzure kinine. — Wanneer evenwel hiermede algemeene ligchaams zwakte, eene trage werkelooze toestand der overige organen of geheel verloren digestie, verbonden is, meen ik de piperine nog boven de salicine te moeten aanprijzen; bijzonder wanneer de algemeene zwakte, of die van de maag met geene te groote gevoeligheid gepaard gaat, want is de gevoe-

ligheid zeer groot, vooral bij zwakke vrouwen, dan wordt de piperine even zoo min verdragen als de zwavelzure kinine, terwijl de salicine met vrucht kan worden toegediend.

Ook bij de slepende of langzame zenuwkoorts, (slijmachtige zenuwkoorts, Febr. nervosa lenta, seu mucoso-nervosa.) heb ik met groot nut van de Salicine gebruik gemaakt, zonder dat ik daarbij kon bemerken, dat zulks eenige nadeeligen invloed op het vaatgestel uitoefende.

5. Bij de koortsen met eene kwaadsappige ongesteldheid der vochten of desorganisatie der ingewanden.

In het eerste geval verdient voorzeker de zwavelzure kinine om deszelfs grootere antiseptische kracht, boven de salicine den voorrang: in het laatste geval, bij eene desorganisatie der ingewanden is de salicine verkieselijker, vooral wanneer er een febris hectica aanwezig is, die door sterk nacht zweet, de krachten der lijders ondermijnt. Het is evenwel hier niet zoo zeer op de desorganisatie der ingewanden dat de salicine werken kan, gelijk de zwavelzure kinine in het eerste geval, op de kwaadsappige gesteldheid der vochten werkt, maar alleen op de meestal met deze ziekten verbondene febris hectica, slechte spijsvertering en slijmachtige toestand des darmkanaals.

In alle omstandigheden moet de piperine hier achter staan, want zij bezit noch de antiseptische kracht der zwavelzure kinine, noch de tonische kracht, zonder algemeene irritatie, van de salicine.

6. Bij vermomde tusschenpoozende koortsen.

In deze koortsen heb ik van de piperine nog geen

gebruik gemaakt, en kan daarom tusschen dit middel en de overige middelen geene vergelijking daarstellen. De salicine heb ik eenige malen bij dit soort van koortsen gebruikt, en heb er dan altijd dezelfde uitwerking van gezien als van de zwavelzure kinine; wanneer zich echter eenige rheumatische of catharrale oorzaak of complicatie bij deze ziekte liet ontdekken, heb ik mij altijd van de zwavelzure kinine bediend.

[illegible]

P. J. BLOM, Waarnemingen over de *Salicine*.